

„Varpas“ išleidžiamas
Tilžėje 20 kiekvieno mė
nesio. Metinė prekė su
prisiuntimu:

Rusijoje . . . uždengtose
gromatose . . . 6 rubl.,
Prusuose . . . 4 auks.,
Amerikoje ir kitur 5 auks.

VARPAS

Apgarsinimai „Varpe“,
kaštuoja už kiekvieną ke-
tvirtą dalį ištisos eilutės
smulkaus rašto 20 pfen. arba
10 kap., priimami „Varpo“
išleistuvėje, Tilžėje.

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Apšvietimo dalykai. *R. Masirtas*

Greta su laikraščiais kartas nuo karto pasirodo pas mus ir naudingų yvairios įtalpos knygučių, kurios paplitusios tarp žmonių, dirba savo naudingą darbą. Su laiku skaitlius spausdinamų kas metai knygučių eina didyn. Kadangi vienok kiekvienas rašo, kas tuo tarpu lengviau ir parankiau parašyti, tai į pirmutinę eilę patenka ne visuomet tokios knygutės, kokios būtų reikalingiausios. Ant šito dalyko nuo nekurio laiko jau atkreipta akis tųjų, kuriems rupi apšvietimas mūsų krašto: prieš porą metų tapo pasiulyta premija už parašymą vadovėlio mokintis skaityt, o neperseniai apgarsinta „Vienybėje Lietuvininkų“ ir kita premija — už sustatymą geografijos. Užmanymas skirti premijas už parašymą reikalingų knygučių labai praktiškas, tik, gaila, mes neištesėsime pasiulyt tiek premijų, kiek mums reikia knygučių. Šitai atsimindami, keli mūsų tautiečiai sutarė išbandyt kitą kelią, norėdami papildyti tuščius tarpus mūsų literaturoj: apsvarstę, kokios knygutės mums tuo tarpu reikalingiausios, pavedė pasirupint apie jas atskiriems tautiečiams. Tarp kitų rašančiam šitas eilutes pavesta pasirupint, kad būtų, jeigu galima, iki ateisiančiai vasarai parengta knygutė, ar, prireikus, ir keletas knygučių, iš kurių žmonės galėtų pažinti, kas reikalingiausia iš prigimties mokslų.

Stoka pažinimo prigimties atsitikimų — tai šaltinis visokių prietarų, slėgiančių tamsų žmogų. Matydamas aplinkui yvairius prigimties ypatybių apsireiškimus, o negalėdamas jų permant ir prireikus (jeigu jie gali but žmogui pavojingi) nuo jų prasilenkt, neapšviestas žmogelis apgyvendina visus kampus piktoms dvasioms, kurios atima jam ramumą ir dažnai priverčia jį ieškot pagalbos neprotingu būdu; nenumanydamas, per ką ir kaip ištikto šiokia ar tokia nelaimė, žmogus griebiasi už visokių burtų, atmesdamas tikrą kelią išsigelbėjimo ir tokiu būdu dažnai patenka da į didesnę nelaimę ir beveik visados paklinva į kilpas nedorų eksploatatorių tamsybės. Sugelbėt šitame dalyke nemo-
tą žmogų, padėt jam nors kiek išsklaidyt ukus, anpusius jį iš visų pusių — tai inteligentų eiga. Knygos — vienas iš geriausių šiam tikslui priemonių . . . reikia tikrai, kad jos būtų priguliničiai tos. Kas nor parašyti tikrai naudingas žmo-

nėms knygutes iš kokios-nors mokslo dalies, tur but pats gerai apsipažinęs su ta mokslo dale ir su šaltiniais, kurie galėtų padėti išmanomai išguldyt dalyką.

Išguldymai, apie kuriuos man pavesta pasirupint, turėtų apimti kelias mokslo dalis. Man rodo, tuo tarpu užtektų ir būtų parankiau parašyti knygutės, supažindinančios: 1) su pasaule — planetomis, kometomis, žvaigždėmis ir ypač su žeme, pridurus prie to ir apie oro atmainas; 2) su pamatais mineralogijos, botanikos ir zoologijos nuosekliame, be smulkmenų, išguldyme, pradėjus nuo mineralų ir baigiant gyvais sutvėrimais, ir 3) su anatomija ir fiziologija žmogaus, pritaikius prie to ir nurodymus kas - link higienos. Apsimti atlikt šitokią darbą, reikalaujantį pažinties beveik visų dalių prigimties mokslo, kam nors vienam būtų persunku, o gal ir neišpildoma. Todėl ir kreipinosi su šituo atsišaukimu į tautiečius: ar neatsiras darbininkų, kurie galėtų apsiimti dalimis atlikt užmanytaji darbą. Knygutes pagal pirmąjį punktą programos tikisi parengt rašantysis šitą atsišaukimą; taigi pasilieka papildyt da du punktu. Kas tai apsiimtų, tegul apsigarinai „Varpe“. Turiu pridurti, kad, paduodamas aukščiau surašytą programą, aš suvis nenoriu surišti jaja rašytojų; pildydamas kas man pavesta, aš norėjau tikrai parodyt, kokios įtalpos knygutės malonu būtų turėti, o specialistai rašytojai patys geriau už mane numans, kaip kas priguli rašyt. Malonu būtų tekstai aprupinti reikalingesniais pašiniais. Tai atsieina gana brangiai, ypač jeigu prisieina naujai dirbdint klišes; bet, kiek žinau, klišes galima būtų gauti ar pigiai pirkti, ar tik tam sykiui nusisamdyti iš spaustuvių, kurioms teko jau spausti knygos atsakomos įtalpos.

Pr. Ašakaitis.

Lietuvos darbininkėms

Viename linksma susirinkime keletu Lietuvių tapo pakeltas klausimas apie mūsų moteris: kokią vietą jos turi užimti tautos indėjime, kokias pareigas jos turi atlikti dėl tėvyne. Prie jo. . . rgi buvo užduotas klausimas, ar moteris turėtų prisidėti prie tautos reikaluose. Kiek apie veidą. . . riškai šitą tiesą, bet tai . . . ar suvargino, tikrai . . . teip išvengtina, kad rasi . . . os, perinaučios rimtai . . . atsiradus pertraukai tos

iš-naujo rimtoms kalboms prasidėjus, niekas nepasirupino pakelti nepabaigto klausymo.

Kadangi, kaip visiems gerai žinoma, ir istorijoje, ir atskirame kiekvieno žmogaus gyvenime moters atlieka itin svarbią rolę, man matosi, neprošalį bus pasakyti keletą žodžių pagal aukščiaus pastatytus klausimus.

Atsiminkime iš tolymos senovės paveikslus tokių moterų, kaip Semiramidos, Judytos, prisiveizdėkime darbams Eugenijos Montegiu ir daugelio joms panašių — pamatysime, kad daugelis gerų ir piktų darbų praeities buvo atlikta su moterų įtėkme. Iškur garsieji karžygiai įgijo narsumą, meilę tėvynės, jei ne nuo motinų, kurios iš-pat mažens mokino juos gulditi savo galvą už reikalus ir garbę savo krašto? Kas-gi, jei ne moters, puošdamos savo ženklais numylėtus karžygius, stumė juos į tolymą šalį ant ilgos ir vargingos karės? Ant galo, kasgi traukė mus ir į nelygią kovą už svetimą idėją 1863 m., jei ne trusa, giesmės, processijos mūsų apakintų moterų? Užtat bepigū buvo mūsų pranokėjams kariauti dėl laisvės, aukauti savę už idėją, nėra juos šelpė daili, rasi silpna, bet doriškai pajėginga rankutė tos, kurios valdovais mes vadinamės. Kas-gi mus, pradėjusius atsibusti iš miego, šelpia? Mums iš nacionališko snaudulio pabudus, atsakančių moterų neatsirado: viena jų dalis, prisigėrus svetimų idėjų, netiktai negalėjo mus dvasiškai šelpti, bet, budama po įtėkmę svetimos, galingesnės spėkos, ėmė tiesiog trukdyti mūsų darbą; kita dalis, besnaudama tamsybėje, kurioje su tendencija laikė jas sanariai tų draugysčių, įsikurusių mūsų tautoje, be protavimo tarnavo jų visiškai netautiškiems idealams . . . Kas-gi tad, paklausiu, mus prilaiko? — Tiktai stoka kantrybės nešti neužsitarntautą priešpauką, tiktai supratimas mūsų apgailėtino padėjimo, tiktai baidyklė nautaimo ateityje; trumpiaus sakant: ragina mus prie darbo tiktai rimtas, šaltas protas, kuris be širdies, be meilės, be pasiaukavimo vargiai tesės savo užmanymuose. Sunkios sąlygos visuomet gali pakreipti protą į egoismo pusę ir tuomet tėvynės labas turės užleisti pirmutinę vietą egoistiškiems reikalams. Tuo tarpu mūsų padėjimas reikalauja smarkaus truso, pasiaukavyme: vėlai subudome, turime pasivyti anksčiau sukilusias tautas, kad mūsų piktadariai nepaspėtų užbėgti mums už akių. Tokiame padėjime didei reikalinga mums parama iš pusės jautresnių už mus moterų.

Pareigos moterų tėvynės reikaluose gali būti labai vyrišios. Lygiai su vyrais moters gali dirbti ant naudos ir garbės savo krašto žodžiu, plunksna, teptuvu, ant estrados, ant scenos etc., kiekviena pagal savo mintrumą ir išsigudinimą. Jos turi da ir savo ypatingą sferą, kurioje vyrai negali su jomis lygintis; paveizdui: rinkimas pinigų geriems siekiam, kas šį laiką mums didei svarbu, moterims visuomet geriau sekasi. Ypatingai svarbi pareiga moterų, augintojų jaunos kartos, man rodosi, nereikalauja pasiškinimo.

Moters, kurios prigulinciai pildo savo pareigas tėvynės reikaluose, eo ipso turi balsą tautos dalykuose.

Kaip aukščiaus minėjau, prasitrynę akis nuo nacionališko snaudulio, mes beveik neatradome savo inteligentiškų

variančių naujai dvasiai, bet do gražiosios lyties ypatos, oet sirdingai persiėmusios, rengia pirmas eiles mogi pažinkime jas, vyrai, ir kškime atvirai mūsų aukštą Terremont.

Rusvos dulkės.

Lenkiškai parašė Rodzevyčių Marė, lietuviškai vertė V. K. (T a s a.)

Su sykiu garsiai atsidarė durys ir šnekos nutilo, kaip aguonas sėjant.

Įėjo Kristupas.

— Atėjau atsinti merginos! — sumurmėjo, nepasisveikinęs.

Nieks neatsiliepė, nė į jį nepažiūrėjo, tiktai senis Jonas turėjo, nors trumpai ir nenoroms, atsakyti:

— Dvare tarnauja!

— Parsivarysiu aš ją tuojau su lazda! Nuo Lauro man teipgi priguli pinigų už darbą . . .

— Kiek? — paklausė Lauras.

— Trys rubliai!

Lauras tylėdamas išėmė pinigus ir padėjo ties juom ant stalo.

Kristupas juos pasiėmė, apžvelgė, lyg laukdamas išmetinėjimų ir koliojimo, norėjo bartis, bet nieks neatsiliepė. Net karštoji Mariukė, nors ir labai norėjo, necyptelejo nė žodžio, jausdama ant savęs rusčias vyro ir šešiuo akis.

— Likkito sveiki! — atsisveikino Juodis išeidamas.

Nieks jam „su Dievu“ neatsakė.

Prasidėjo tada jo bausis likimas, kurį pranašavo Rupinas, neišgirdo jis žmogaus balso. Giminės, pažinstami, moters, maži vaikai — visi, rodos susitarę — sutikdami jį aplenkia, rodos jo nė nebutų, be žodžio, be pasisveikinimo, be Dievo vardo.

Jeigu į ką atsiliepė, gavo trumpą atsakymą, jeigu į katrą pažiūrėjo, sutiko šaltas, rusčias akis.

Mazi vaikai, ištolo į pamatę, šaukė pasibaisėję:

— Juodis parduotojas!

Per visą dieną valkiojosi po kaimą drąsiai, jieškodamas ką užkabinti — vakare parsivilko į tuščią butą ir, paėmęs kirvį, sukapojo Rožiukės stakles, o jos baltą katę, paspyrė koja ir išmetė laukan.

Butas buvo nešluotas, pečius šaltas, tamsu visuose kampuose. Be merginos neteko butas dušios.

Kristupas neilgai rimo. Kas-žin kas krinto jo širdį.

Nuėjo pas Butkų ir atsisdėd tarp ukininkų, pašaukė degtinės.

— Nėra degtinės! — atrėmė šinkorius — rengeši parvežti Švedas, na! . . . dabar neturiu arklių.

— Dabar jūs Švedas nešios pančius ir vaikščios pėkščias, kol nepastips! — drąsiai riktelėjo Juodis.

Nieks nepasipriešino, nė nepritarė. Visoje karčiamoje pasidarė tylu, lyg grabė, žmonės pradėjo vienas paskui kitą skirstytis, greit baigdami alų ir pypkes.

Pasiliko jis vienas, nes ir Butkus įlindo į kamaraitę.

Pasėdėjo valandą ir išėjo nesavas, lyg išsigandęs, netekęs dėlei to, lyg smerčio, tylėjimo visos savo drąsos ir lygsvaros . . .

Ant rytojaus nuėjo į dvarą parsivesti Rožiukės, bet, nesutikęs niekur merginos, pasisakė ponui. Įvedė jį į raštyničią, kur ponas kas-žin ką rašė ir paklausė šaltai ne kaipo kokio pažinstamo, o tik kaipo svetimso:

— Ko atėjai?

— Atėjau sesers, vakar pabėgo . . . Neleisiu jai tarnauti ir noriu vestis . . .

— Ar apie Rožiukę šneki? Ji serga, buvo dakras ir atrado, kad ji labai sumušta. Ar nežinai teip padarė, nes aš turiu šitą dalyką padu sudą? . . . Vis tiek dabar jos vestis negali, nes labai bloga!

Kristupas nusiminė, matydamas poną te ir stačiai kalbant.

Sumurmėjo ir išėjo, labiaus nusiminęs. Paremė butėlio duris kuoleliu ir ant rytojaus jau kaime jo nebuvo . . . Išėjo aplinkiniuose dvaruose darbo įieškoti.

XIII. Švedo įvedimas.

Iš Lauro kamino pakilo pirmutiniai dumai, pilki, lėkdami tiesiog į giedras padanges.

Ištolo pamatė juos dievadirbis Rupinas, beeidamas ant lazdu, pamaži, į tą šalį.

Sunki buvo jam kelionė ir tur but turėjo labai svarbų reikalą, jeigu drįso teip savę varginti.

Atlankė savo koplyčelę, pasilsėjo valandėlę pas šaltinį ir vilkosi toliaus, apsiliejęs prakaitu.

Į palivarkelį vedė naujai išrėžtas kelias. Buvo jau aptverta, apkasta ir geri vartai, ką saugojo kiemą ir vieta, paskirtą sodni.

Kiemas buvo tuščias, tikėtai buvo pasienyje ant saulės tupėjo balta, Rožiukės katė, kurią, alkaną ir pavirtusią į laukinę Lauras pagavo ir prisipratino. Rupinas, įėjęs į namus, pasveikino senį Joną, kuris trūsėsi po baltą kambarėlį, linksmas ir šypsodamasis, rodos visa dešimčia metų jaunesnis tapęs.

— Rupinai! Tai dar džiaugsis mano vaikas iš tokio svečio! Sėskis, meldžiamas!

— Palaimink, Dieve, tuos namus!

— Atlygink, Dieve, už gerą žodį. Kad tik Lauras liktu, būtų laimė!

— Kaipgi! Nesilieka?

— Ne! Vos išprašiau iki poryt. Jau nė neprintinka daugiaus kvaršinti ir laikyti! Tur but, tokia Dievo valia. Ar aš žinau? O aš vis lyg prijauciu, kad neveltui meldžiausi. Gali Dievas koki stebuklą parodyti . . . Vakar kaimynai susirinkę pas jį visi maldavo, idant vardan jų pakalbėtų su ponu nuo to samdomo dvaro lauką. Jisai jiems padavė tą mislį, kad dabar jiems tai ir darup.

Be jo čia nieks nepadarys, nes ir su ponu reikia sutarti, ir lauką padalyti, ir pinigus aprokuoti, surinkti, ir dar daug viso ko. Tikėtai jo galva gali apimti. Maldavo jo jo, kaip kokio geradėjo, o jaunesniejie rėkė, kad jo su prievarta neišeis.

— O ką jis? — žingeidžiai paklausė Rupinas.

— Matyt buvo, kad atsakyti sunku, kad pats apsiprato, kad pats be prisivertimo negalės išvažiuoti! Ką tu! turiu, sako, važiuoti ir gana. Ant galo net ašaros jo akis pasirodė, kaip jam ėmė dėkavoti, velyti ir gailėtis. O ka, reikia!

Nuleido senis galvą ir apsiniaukę.

— Kur jis dabar? — klausė Rupinas.

— Rugius sėja.

— Ar pats?

— Pats. Aš pradėjau išryto, o jis tik pamatė ir sako: duok man, tėtė, užbaigti. Rišdami kita met, atsiminsite manę, kad aš jums tą pirmą duoną pasėjau! Rodos, kad aš jau niekad jo neatmenu!

— Eisiu pas jį, turiu reikalą.

— Luktelk, pavadinsiu!

— Ne, ne! Eisiu pats pamatyti jį prie darbo.

Nuėjo sykiu. Netoli tysojo lygios šviežios lysios — ant kraštinės balžganavo maišas su grudais, o toliaus Martynukas, švilpaudamas, akejo.

Sėjikasėjo jo link vaga, berdamas priešais savę saujas sėklų, išsiurėjęs į tą lytų gražių byrančių grūdų.

— Padėk Dieve! — sušuko Rupinas.

— Dėkui, dėkui! — atsakė, pakeldamas galvą.

Prašvito jo akys ir veidas, išvydus dievadirbį.

— Ar tai reikėjo tau teip kankintis? Reikėjo pasakyti, o bučiau tik parsivežęs. Teip toliėjai, žėli!

— Neseniai sugryžau iš miestelio ir tiesiog ateinu. — Teisybė. Užėjau vakar pas tavę ir radau duris uždarytas. Tai miestelyje buvai?

— Švedą kalinyje atlankiau.

— Ar įleido?

— Įleido, nes jį rytoj į Kauną veža, iškur jau negriž, taigi leido jį su savaisiais atsisveikinti. Buvo sunus su vaikais — buvau ir aš.

— Ką jis?

— Kaip visada, ramus. Turi ko tavęs prašyti!

— Manęs? Jis?

— Nedaug ką. Norėtų prieš išvežant su tavim pasimatyti . . .

— Tai važiuok, suneli! — sušuko senis Jonas.

— Važiuk! tik skubink! — pridurė Rupinas, pažiurėjęs į saulę. — Raitas į valandą nujosi ir da spėsi.

— O kas aš jam? Vos pažįstamas!

— Tai ką? — atsiliepė Jonas. — Gana, kad šaukiasi, tsi nėra ką ilgai mislyti, reikia klausyti!

— Teip ir padarysiu! Tikėtai jokio reikalą Švedas negali turėti.

Nusijuosė žiurštą su sėklomis, apsilviko juodais, pasigavo iš ganyklos kumelę ir nusivedė namon.

Grįždami atgal, tėvas su Rupinu, matė, kaip vienoje akimirkoje pasibalnojo, užsisėdo ir išėjo rističia.

Saulė dabar buvo augštai, o jis kumelės nesigailejo; į valandą buvo miestelyje, užėjo į karčiamą, apžiūrėjo tim-rają ir nuėjo kalinio link.

Jau buvo pervėlu, tai jo nenorėjo leisti, bet įkišęs sargui į delną, pergalejo nenora.

Įvedė jį į namus — kitasyk buvo klištorius — atidarė vieną kambarėlį, ant kurio durų per kalkes dabar buvo matyt lotyniškas parašas.

— Greit atlikite! po pusės valandos ateisiu jus išleisti! — tarė sargas, įleisdamas jį į vidų ir vėl užkisdamas duris.

Lauras, perėjęs iš saulės šviesos į tamsų butą, nieko nematė ir stovėjo ant vietos.

Suimtojo akys, pripratusios jau prie tos tamsumos, pažino jį, nespėjusį dar prašnekti.

— Jau netikėjau tavę pamatyti, jaunas Kareivi! — išgirdo rimtą Švedo balsą.

— O kaip gi! . . . Vos išgirdau jus valia, negalaučiau nē valandėlės.

— Man rodėsi, kad jau tavęs tarp savųjų nė nėra . . .

— Užporyt išvažiuoju!

— O aš ryto išvažiuosiu. Bet tu jaunas ir gali sugrižti, o aš senas ir jau negrižiu. Toks tarp mūsų skirtumas. Tu iš geros valios išvažiuoji, nes jaunas, o aš priverstas, nes senas! . . .

— Nesuprantu!

— Sakau teip. Ir kregždė gyvena ant mūsų žemės, ir zuikys, ir jautis, ir kormis. Bet kregždė kas rudenį išlekia, o zuikys, įieškodamas maisto, maino vietas ir apibėga dešimtis mylių. Jautis-gi iš vagos neišėina nė žingsnio, o kormis išimtas iš žemės, stimpa! Jaunas kaip kregždė lakūnas, kaip lengvakojis zuikys, — tiktai galais sparnų, tiktai galais kojų laipsto žemę. O senas, kaip jautis, nukaršo ant vagos, kaip kormis įsikasė į žemę. Ar supranti dabar?

— Suprantu!

Švedas prisiartinio prie jo.

Lauro akys priprato prie tamsumos ir matė jau išdžiuvusį, kauluotą senio veidą.

Kalinyš sulenkė jį ir suvargino, tiktai akys liko tos pačios, gyvos, greitos, perimančios rimtumu.

— Kareivi! — tarė luktėjėš. — Mažai teturiu laiko kalbėti, o turiu daug pasakyti . . . Ar tai teisybė, kad tu palieki savo žemę? Argi teisybė, kad tu kregždė, kuri prieš negerą laiką pameta lizdą, kad tu zuikys, kuris gyvena ten, kur maistą randa? Kareiviū vadiniesi, o tai reiškia žalnierių! Argi tu pasandytas žalnierius, ne toks kaip tas pirmasis jus tėvas buvo, ką užsipelnė tą didį vardą — ant savo žemės! Kaipgi gali važiuoti? . . . Mačiau stovintį ugnyje, tai neesi bailus; mačiau, kad sutinki su Rupinu, tai turi gerą brolių; mačiau, kaip žemę pirkai ir triobas pastatėi, tai esi turtingas; mačiau, kaip dirbi, tai čia tau darbo nepritruks; mačiau, kaip myli tėvą, tai turi gerą širdį! Dėlko gi tu išvažiuoji ir ko jiešakai, kareivi tos mūsų žemės?

— Esu surištas žodžiu ir pareiga ten! — atsakė Lauras rimtai.

— Kaip užgimėi, tai pirmiausiai prisieki žemei, kuoiškilingiausiai . . . O ji dabar tavęs privalo. Argi jos nepaklausysi?

— Kaipgi ji manę šaukia?

— Šaukia nuo tos dienos, kaip manęs neteks!

— Jus! Ką jus turite ant mislies?

— Karėje, puolus vienam kareiviui, kitas jo vietą užima. Teip ir čia. Kareivpalaičia buvau per visą gyvastį! Dabar puoliau veidu ant žemės, kaip užmūstieji poeta. Kareivi, ne kas kitas, o tik tu mano vietą užstosi!

— Aš, aš? — išvogliojo Lauras, visai apkvaitęs. — Dėlko aš?

— Dėlto, kad tu diktas ir stiprus, kad išmintingas ir geras. Ar išsigandai šito kalimo, šitos valdžios duotos sėrmėgos? Ar tu bailus?

— Bailus, aš? — atkirto tiesdamasis Lauras.

— Tai ką? . . . Gal tiktai už pinigus temoki tarnauti?

— Ne, bet aš jums sakiau, kad tenais liko mano pareigos, daviau žodį. Kaip gi galiu būti parduotoju?

— Galima buti ir užmušeju! . . . Ko teip žiuri? Paklausyk: kunigas tiktai tegirdėjo nuo manęs — o tau pasakysiu! . . . Pasakojo tav žmonės nuo ano šiaucians, kurį rado šalia mūsų pilkainio? Pasakojo, o tu naktyje norėjai anas dvasias pamatyti, ką jį užmušė. Esi drąsus. Radai ten žmones — žinau viską — ir niekam nė žodžio nesakei. O ar tu žinai, kad tarp tų žmonių buvo tas užmušejas?

Lauras persigandė ir nesijuto prisitraukęs atgal. Senelis ištiesė priešais savę rankas ir nuleidęs balsą užbaigė:

— Tai šitos rankos jam sprandą nusuko . . . kad tylėtū!

Užstojo iškilminga tyla, teip kad girdėt buvo plakimas jaunojo širdies; o senis sunkūs kvėpavimas. Paskui senis kalbėjo toliaus:

(Toliaus bus.)

Nekirstas rėžis.

Pagal Nekrasovą parašė A. B. P.

Baigiasi vasara, paukščiai pakriko,
Grios nugelto, laukai tušti liko;
Viens dar tik nekirstas rėžis matyt' —
Byra rugeliai, o nēr' kam valyt'.
Rodosi varpos noretų sakyti:
„Sunku mums vėtros užimā klausyti,
„Sunku kasdien mumis linkt' vis žemyn,
„Mantytūi dulkėse grūdus labyn.
„Paukščiai besočiai, pietuosna ką lekia,

„Lesā kas nakt' mus, ir lietūs mus plaka,
„Trempia mus zuikiai, ir muša ledai —
„Kur mūsų artojas, ko laukia jisai?
„Ar negražiau už kitas mes žaliavom'?
„Arba nepuikiai žydejom' liuliavom'?
„Ne, nemenkesnės ir mes už kitas,
„Mūsų nunokimas, branda kaip pas jas.
„Juk ne delto jisai arė ir sėjo,
„Kad išbyrėti mum's reiktū nuo vėjo . . . ?“
Vėjas atsakymą duod' joms liudnai:

„Vieko*) artojas jūs' turi mažai;
„Ardams žinojo, kam arė ir sėjo,
„Spėkos tik' darbą pabaigt' n'ištesėjo.
„Sunku! gert', valgyt' negal nē pradėt',
„Kirminas sergančią širdį jo ed'!
„Rankos, ką tiesiai teip vesdavo vagą,
„Jau užkietėjo, sudžiuvo į ragą;
„Akys užgeso, ir balsas užges,
„Kurs liudnas tokias dainavo dainas,
„Žagrę kad rankose dručiai laikydams,
„Ejo artojas vagas šias varydams.“

*) Viekas = spēka, syla,

Gilferding'as ir Lietuvių klausymas.

Straipsnyje „Melas ir teisybė“ trumpai aprašiau, ką padarė Rusų valdžia Lietuvoje po paskutinio Lenkų maišto, norėdama Lietuvius surusinti. Tą patį laiką, apie kurį tenai kalbėjau, Lietuvių klausymas užėmė mokintą Rusą, Gilferding'ą, parašiusį apie tai gana ilgą straipsnį „Lietuva ir Žemaitija.“ Kaip Gilferding'as žiūrėjo ant Lietuvių klausymo, ko jis geidė Lietuviams, aš noriu išaiškinti šitame straipsnyje. Pirmių pirmiausiai išdėsiu minėto straipsnio įtarpą, prisilaikydamas paties autoriaus žodžių.

Paskutinį laiką, sako Gilferding'as, labai tankiai girdime žodžius: Žemaitija, Žemaičiai, Lietuvos ukininkai ir t. t. Rusų žmonės gal niekad negirdėjo tiek apie šitą nuvargusią, atsiskyrusią, paslaptinę tautą, kurios likimas teip seniai susirišęs su Rusų žemės likimu. Bet ar iš tikrųjų mes pradėsime rūpintis apie Lietuvius tautą? Ar ji, išvesta trumpai ant scenos per Lenkų maištą, vėl išnyks, paslėpta nuo mūsų akių, Lenkų bajorų ir Rusijos valdininkų? Ne, sako Gilferding'as, Rusams nepridera užmiršti Lietuvius; jeigu jie turi kam rūpėti, tai ypač Rusijai. Šitie pusantro milijono žmonių tautos, turinčios savo kalbą, papročius, savo ypatingą būdą, gyvena ne kas-žin kur už kalnų arba nežinomoje šalyje, bet ties mūsų akimis, pakelti mums į Vakarinę Europą, prie svarbiausios mums jūros, tarp Rusijos ir Lenkijos, kuriodvi penkis šimtus metų varžosi tarp savęs Lietuva „negalindnia“ gyventi skyrimum nuo Rusijos arba Lenkijos ir, vienok, kitakart padėjusią vienai pergalėti kita. Žodžiu, Lietuvoje Rusai turi dvejopą interesą: moksliską ir praktiską.

Lietuvių tauta priguli prie seniausių Europos tautų, ir visų gryniausiai užlaikė per ilgus amžius vargingo gyvenimo tautos ypatybes ir liekanas žilos senovės, primenančias mums tą laiką, kada Europos tautos gyveno da drange Azijoje. Lietuvių kalba labiau nekaip visos kitos panaši į senos sanskritų kalbą; ji žymiai nuturto, bet visų mažiau persimainė jos pamatiniai balsai ir formos: tai kama pirmistoriško laiko tarp jaunos kalbų kaimė tokia pati liekana, kaip užsilaikęs Lietuvos stumbras — liekana pirmistoriškos gyvulių

Delto lengva suprasti, kaip didei svarbi turi but lietuviška kalba sulyginančiam kalbų mokslui ir istorijai, tyrinėjančiai pirmutinius Europos tautų kultūros laipsnius. Lygiai tokią svarbą del mokslo turi Lietuvių mitologija, papročiai, pasakos, patarlės ir t. t. Vis tai reikia tyrinėti ir rankioti, idant baigancios gyvenimą žmonių kartos nenusineštų į kapus brangių kultūros liekanų. Dabar tam tikras laikas užsiimti šitą darbą, nėra Lietuvių gyvenime užstoja didelė atmaina; ukininkų reforma kelia juos iš amžino kiutojimo; naujas, geresnis likimas, apsiereiškias Lietuvos ukininkams, nauja laisvės dvasė, nauji reikalai ir gyvenimo rūpesčiai apvilks užuomarštim senovės nuomonės ir papročius. Kas gi turi atlikti šitą darbą? Rusų žmonės, valdininkai ir kiti, kurie gyvena tarp Lietuvių. Delto jie turi mokintis lietuviškai, idant galėtų netik pasišnekėti su Lietuviu apie kasdienius reikalus, bet ir įsigilinti į jo gyvenimą, suprasti dainą ir pasaką, pažinti jo nuomonės apie pasaulį ir vis tai užrašyti tikrais žodžiais.

Bet Rusijai reikalingi Lietuvoje ne tik mokinti tyrinėtojai, sako toliaus Gilferding'as; da labiaus reikalingi jai praktikai. Lietuviai negali gyventi skyrium nuo Rusijos arba Lenkijos; bet jų negali pavesti Lenkijai, nėra tai butų priešinga istorijai nuo pacių pradžių. Pirmųjų pirmiausiai Lietuviai prisartino prie Rusų; nuo Rusų jie gavo pirmutinius draugiškumo pamatus, pirmutinius spindulius krikščioniško tikėjimo. Lietuviai tartum glauštė glaudėsi prie Rusų kultūros. Dagi tuomet, kada jie plačiai valdė Rusų žemę, netik nepersekiavo Rusų tautos, bet ir su noru prisisavindavo jos dvasiškus ir draugijos turtus ir rusišką kalbą pripažindavo už oficiališką savo krašte. Bet Lenkija ant kelių šimtmečių nutraukė šitą senovės ryšį, kurio pradžia buvo pacioje daigtų prigimtyje ir Lietuvos žemės padėjime. Katalikų tikėjimas, įvestas Lietuvoje Lenkų, atskyrė Lietuvius nuo Rusų; bajorija, Lenkų išplatinta Lietuvoje, skyrė Lietuvius nuo Rusų dagi tuomet, kada jie pateko po Rusų valdžia. Tokiu budu pasiliovė Rusų įtekmė Lietuvoje, teip plačiai apsiereiškusi senovėje, ir Lietuviai pateko po įtekmę Lenkų kultūros, pradendant ypač nuo XV amžiaus. Ir negali sakyti, kad Lenkai butų nesirupinę apie dvasiškus Lietuviu reikalus; labiausiai tai rūpėjo katalikų kunigams. Bet Rusams labai negeistina dvasiška Lenkų ir kunigų monopolija Lietuvoje. Tegul jie daro, ką nori, kad galėtų dvasiška ir doriškai išgudinti Lietuvius; vienok negalima jiems vieniems pavesti šito darbo. Kiekvienoje eiluteje, kurią rašo Lietuviams katalikų kunigas, Lenkas arba Lietuvis, gavęs Lenkų apšvietimą, apsiereiškia katalikų ir Lenkų pažiūros ir nuomonės. Tiktai per Lenkų ir kunigų įtekmę Lietuviai liejo kraują kovose Lenkų su Rusais ir parodė gražius paveikslus kantrumo ir narsumo. Lietuviai kovoję ne už Lenkų idėją ir siekimus; jiems nerupėjo nė senovės Lenkijos garbė, nė jos tragiška pabaiga; jie aukavo savo gyvastį tik delto, kad kunigai ir Lenkai valdė jų jausmus. Užtai, kad ateityje nebutume priversti pritirti tokių liudnų atsitikimų, turime rūpintis išnaikinti Lenkų ir kunigų įtekmę, kuri kaip kylys įsisprandė tarp Lietuvių. Iš vienos pusės, Rusų užduotis Lietuvoje toliau pati, kokia ir visose vakarinio krašto dalise; reikia išliuosuoti ukininkus nuo valdžios ir įtekmės Lenkų ponų, įtaisyti administraciją, kuri tarnautų Rusijai, o ne Lenkų reikalams, ir organus vietinio valdymo, kuriems rūpėtų reikala visu gyventojų, o ne vienų tik Lenkų bajorų.

Iš kitos pusės, Rusų valdžia turi pritaistyti valdininkus, kurie galėtų prisartinti prie Lietuvių ir tikrai juos prie savęs pritraukti. Delto reikia mokinti lietuviškos kalbos gimnazijose ir universitetuose, idant Rusų žmonės be svetimos pagalbos galėtų susišnekėti su Lietuviais. Maža to; reikia rūpintis, kad ir tarp Lietuvių užaugtų žmonių, kurie tarnautų Rusijos reikalams ir savo tautai, suprasdami tikrą savo naudą, o ne sekdami Lenkų nuomonės. Delto Rusija turi atidaryti Lietuviams tokius kelius prie apšvietimo, kurie kiekvieną Lietuvį, pasikeliantį augščiaus už prastus žmones, nevestų per mokyklą prieingų Rusijai reikalavimų ir prietarų Lenkų civilizacijos. Rusijai butinai reikalinga, kad tarp Lietuvių subręstų nacionališkas susipratimas ir kad jie, kaip ir senovėje, gantų nuo Rusijos apšvietimą. Bet norint tikrai apšviesti Lietuvius rusiškoje dvasioje ir galutinai išuaukinti tarp jų Lenkų kultūrą, reikia pasirūpinti apie atsakančią įtaisyją pirmamokslų mokyklų. Kadangi Lietuviai nemoka rusiškai, tai išguldyti rusiškai visus dalykus pirmamokslėse mokyklose butų vis tiek, ką ir nieko nemokinti Lietuviu, ir užtai išguldymo kalba turi but lietuviška, o rusiška — svarbiausias iš mokinančių dalykų. Taigi valdžios užduotis Lietuvoje — pritraukti Lietuvius prie Rusijos gyvenimo ir padaryti tarp jų ir Rusų dvasišką ir draugijos ryšį.

★ Tokios Gilferding'o pažiūros ant Lietuvių klausymo. Aš stengiausi išdėti jas paties autoriaus žodžiais, idant skaitytojai turėtų čia jau rankose medegą spręsti mano nuomonę apie Gilferding'ą. Turiu prisipažinti, kad ne greitai pasisekė man sudaryti savo nuomonę apie jį. Kol da buvau neskaiteis „Lietuva ir Žemaitija“, girdejavu nuo kitų, kad Gilferding'as labai simpatiškaai atsisaukiąs apie Lietuvius, kad jo pažiūros ant Lietuvių klausymo galėtų buti paveikslu mūsų dienų žmogėdroms. Užtai, indamas į rankas minėtą jo darbą, džiaugiausi, juog mintis ir jausmai turės sveiką, tikrą darbą ir juog nereikės su širdies skaudėjimu manyti apie išgamas, prisisavinancius vardą mokintų žmonių ir platinancius už rublį netikėtas bjaurybes po apdangalu moksliskų tyrinėjimų. Ir iš tiesos, užgimusi pirmiaus viltis nevisai išnyko, kaip ėmiau skaityti „Lietuva ir Žemaitija“; sakau, nevisai išnyko, delto, kad nors Gilferding'o pažiūrose ir gali rasti daug simpatiskų ir naudingų mums minčių ir patarimų, vienok branduolys jo pažiūrų ant Lietuvių klausymo, turintis šaknis jo filosofiskam supratime civilizacijos, nesutinka su tikrais mūsų tautos reikalais. Kiekvienas pripažįs, kad Lietuviai daug naudos turėtų, jeigu mokyklose mokinimo kalba butų lietuviška, teipgi jeigu Rusų valdininkai rūpintųsi pažinti žmonių reikalus, o ne tiktai jų kišenius, jeigu organai vietinio valdymo tarnautų reikalams visu gyventojų ir jeigu iš Lietuvių padarytų tikrus darbininkus ir tarnus savo krašto, o ne vartytų jų į Aziją už svetimas kaltes. Žodžiu, kad išsipildytų Gilferding'o norai, ir Lietuviams butų dan; lengviaus gyventi, ir Rusija išsiteisintų prieš civilizaciją. Be jeigu, palikę praktiską pusę Gilferding'o pažiūros kreipsimės prie teoriskos, norėdami gauti atsakyr kaip jis žiuri ant Lietuvių tautos kaip žmonių nario tarp kitų tautų, ar pripažįsta jis Lietuviams tautos tiesas, tai yra tiesą vartoti ir toliaus tobulinti savo kalbą, tverti savo literatūrą, laikytis savo papročių ir juridiskų institucijų, žodžiu — sutverti savą kultūrą, nekalbant jau apie politiką gyventojų minėtam straipsnyje neaprašytą ir išnešant ant šitų klausimų, ki

viso, ką Gilferding'as kalba apie Lietuvius ne iš pusės praktiškų Rusijos reikalų Lietuvoje, surištų su Lenkų klausymu, aišku tiktai pasirodo, kad Lietuviai, anot jo, jau gilioje senovėje traukė prie Rusų ir tartum glaušte glaudėsi prie jų kultūros (nors, ne pro šalį užtėmyt, straipsnyje apie Lenkų maištą pats Gilferding'as sako, kad da XIV ir XV amžyje Rusija buvo didei tamsi šalis, kurioje ka tik buvo pradėję rodytis mazgai politiškos organizacijos), kad tik Lenkija XIV amžyje atskyrė Lietuvius nuo Rusų ir lyg kylys išispraudė į Lietuvą su savo kultūra ir katalikų tikėjimu ir kad dėlto Rusija būtina turi išliuosuoti Lietuvius nuo Lenkų įtekmes ir dvasiško valdymo ir padaryti tarp jų ir Rusų dvasišką ir draugijos ryšį.

Vis tai labai gera ir gražu, nes jeigu Lietuviai, kaip sako Gilferding'as pradžioje savo straipsnio, negali gyventi skyriam nuo Lenkų arba Rusų, tai dėlko jie negalėtų prisidėti prie vieno ar kito šitų kaimynų, su kuriais ne kartą liejo kraują ir vaisės kėlė. Jeigu toks jau būtų amžinas Lietuvių likimas, tai — suprantamas daigtas — reiktų tiktai nuspręsti, nuo katro kaimyno daugiaus naudos galima būtų tikėtis, ir prie to prisidėti. Gilferding'as mano, kad Lietuviams geriaus būtų gyventi su Rusais, nekaip su Lenkais, ir dėlto siulo vienybę su Rusais; bet su kokiomis sąlygomis jis siulo šitą vienybę, ką jis supranta, sakydamas, kad tarp Rusų ir Lietuvių reikia padaryti dvasišką ir draugijos ryšį, negali suprasti iš jo straipsnio, kurio įtalpą augščiau išdėjau. Dėlto pajieskokime išrišimo šitos abejonės kituose jo straipsniuose.

Man rodosi, kad branduolį Gilferding'o pažiūrų ant Lietuvių klausymo galima rasti jo straipsnyje vardu „Už ką kovoja Rusai su Lenkais“, parašytam per lenkmetį. Čia jis išreiškia savo pažiūras ant priežasčių, iššaukusių paskutinį Lenkų maištą, ir ant padėjimo prieš kits kitą Lenkų ir Rusų kultūrų. Lenkų tauta, sako Gilferding'as, nuo pat pradžios savo istorijos traukė prie vakarų Europos ir palengva visu savo kunu priėmė jos kultūrą. Katalikų tikėjimą, papročius ir draugijos taisykles, miestų organizaciją, apšvietimą, parentą ant Rymiečių klasicizmo — žodžiu, viską Lenkai priėmė ir organiškai prisi, savino nuo vakarų Europos. Lenkija, neperstojusti slaviška, tapo tikras sąnarys Lotynų ir Germanų tautų šeimynos, ir ji buvo vienintelė Slavų šalis, kuri susilejo su vakarų Europos tautomis ne priversta, bet savo noru priėmus vakarų kultūros pamatus. Šituos pamatus, tai yra katalikų tikėjimą, draugijos organizaciją ir apšvietimą Lenkai laikė per augščiausius žmonijos idealus ir dėlto jie pripažino už šventą savo pareigą platinti juos ir tarp kitų Slavų tautų, kurios kreipėsi nuo vakarų Europos gyvenimo. Bet Lenkams nepasisekė išpildyti savo istoriškos misijos. Jiems smarkiai pasipriešino kita Slavų tauta, Rusai. Šitie nepripažino vakarų kultūros idealų, kuriuos Lenkai vertė juos priimti, nes visa, kas priguli prie vakarų kultūros, visai nesutinka su Slavų dvasės prigimtim. Užtai Rusai stojo į kovą su Lenkais už tikrą slavų kultūrą, už jos esybę ir rynumą, ir kova jiems pasisekė. Lenkija, priėmus svetimą kultūrą, nesutinkančią su Slavų prigimtim, pati savę sunaikino, nės svetimi principai ir gyvenimo pamatai užstelbė jos slaviškas ypatybes ir nepadarė naujos, sveikos dvasios, kuri subrendus būtų

...vėpti gvvvsti i sunykusi tautos kuną. Už
...šiuo kasdien au...
...daukėe grū...
...besodiai, pū...

naši į žmogų, kurio viso gyvenimo darbas pasirodė niekam netikęs ir kuris pats išrodo kaip našlaitis be kampo tarp naujų žmonių, naujų reikalų. Kelią, kurinomi Lenkai galėtų išeiti iš tokio vargingo padėjimo, rodo pati istorija: jie turi pamesti viltį valdyti Slavų tautas, turi išsižadėti svetimos kultūros idealų, pavirsti į tikrą Slavų tautą ir priimti Slavų kultūrą, kuri apsireiškia ir auga Rusų tautoje.

Tai kokį sudą daro Gilferding'as Lenkų kulturai ir Lenkų tautai. Sprendimas visai aiškus, bet ką jis gali išaiškinti mums, Lietuviams, Gilferding'o pažiūrose ant Lietuvių klausymo, užklausk skaitytojas. Šitas jo nusprendimas labai svarbus mums dėlto, kad jis parodo, kaip Gilferding'as supranta civilizaciją. Man rodosi, visai aišku, kad Gilferding'o lupomis kalba apie Lenkus tikras slavofilas. Svarbiausia jo mintis tokia, kad Lenkija sunyko dėlto, kad prisiėmė netikrą, vakarų Europos kultūrą ir kad ji gali but išganyta tik tuomet, jeigu priimtų tikrąją kultūrą, tai yra Slavų kultūrą, kuri apsireiškia ir auga Rusų tautoje. Šita mintis aiškiai primena mums slavofilų mokslą, jų pažiūras ant civilizacijos. Atsiminkime, kad slavofilai skelbė, juog vakarų Europos kultūra netikra, ji negalinti padaryti tvirtos ateities žmonijai ir, maža to, ji baigianti savo amžį, arba, kaip jie sakydavo, vakarų kultūra puva ir turi apleisti savo vietą Slavų kulturai, kuriai tik vienai ir tegali prigulėti žmonijos ateitis. Ką-gi Gilferding'as skelbia? Branduolys jo pažiūrų ant Lenkų klausymo visas paimtas iš slavofilų mokslo. Visą Lenkų istoriją, nuo pat pradžios iki paskutinių dienų, jis aiškina priešingumu dviejų kultūrų: Romanų ir Germanų tautų, iš vienos pusės, ir Slavų, iš kitos, ir apreiškia liudną Lenkams nusprendimą, juog jie turi išsižadėti savo praeities, pajieskoti savyje užmirštų Slavų ypatybių ir priimti vienintelę tikrą, Rusų kultūrą.

Bet eikime da toliaus; sekkime iki pačių pamatų slavofilų mokslą, ar nerasime jo šaltinio kokioj nors filosofijos sistemoje. Ištikro, jų mokslo mazgą randame Gėgel'io filosofijoje, butent jo pažiūrose ant visutinės žmonių civilizacijos. Pagal Gėgel'io mokslą, žmonių civilizacija eina pagal tam tikrą planą, kuris pildo vieną visutinę idėją. Bet šita visutinė idėja pildoma palengva, nuosekliai, per ištisas gadynes žmonių istorijos. Ne visos tautos tos pačios gadynės lygiai pildo šitą idėją; ji apsireiškia kokioj nors vienoje tautoje, kurios dvasia suteikia budą ir visai gadynei. Tokiai tautai priguli virsus tarp visų kitų tautų; šitos tautos daugiaus nesiskaito visutinėje žmonijos istorijoje ir turi pasiduoti dvasiškam valdymui viešpataujancios tautos. Iki šiam laikui tokia vieta civilizacijoje prigulėjo keturiams viešpatystėms: senovės rytų, Grekams, Rymiečiams ir Vokiečiams. Vokiečiai užbaigia visutinę civilizaciją; jiems lemta ištarti paskutinį žodį išsipildyme visutinės civilizacijos idėjos.

Aišku, kad teip suprantant civilizaciją negalima pripažinti lygių tiesų visoms tautomis; tautos, kuriose neapsireiškia visutinė civilizacijos idėja, turi išsižadėti savo ypatybių ir kultūros ir pasiduoti tai, kurioje ta idėja apsireiškia. Toks supratimas civilizacijos labai užgauna garbę kiekvienos tautos, turinčios šiokią-tokią kultūrą; joms perskaudus nusprendimas viešpataujancios tautos, ir prieš ji reikia pakelti balsą. Slavofilai teip ir padarė. Skelbiant Vokiečiams, juog jiems lemta ištarti paskutinis civilizacijos žodis, slavofilai, laikydamiesi to paties pamato, ką ir Vokiečiai, mokino, kad Vokiečių ir abelnai vakarų Europos civilizacija netikra, kad jaja da nepasibaigs civilizaci-

istorija ir kad tikra civilizacija, kurioje apsieiškia visutinė idėja, tai Slavų tauta; o šita apsieiškia ir auga Rusų tautoje. Užtai visos tautos, neišskiriant Europos tautų, kurių kultura puva, turi eiti paskui Rusiją, idant rastų tikrą šviesą ir išganymą.

Tą pat patarė ir Gilferding'as Lenkams; ir jis, kaip tikras slavofilas, negalėjo kitaip padaryti. Tą pat, ant galo, jis pranašauja ir Lietuviams, sakydamas, kad Rusija turi rupintis padaryti tarp Lietuvių ir Rusų dvasišku ir draugijos ryšį. Kad šitas ryšys, pagal Gilferding'ą, turi ne tik padaryti didesnę vienybę tarp Rusų ir Lietuvių, nekaip ikišiol buvo, bet ir visai atimti nuo Lietuvių tautos ypatybes ir paversti juos į Rusus, tai būtina iš slavofilų mokslo. Jei tiktai Rusų kultura tikra, nės tik joje apsieiškia visutinė civilizacijos idėja, tai aišku, kad visų kitų tautų dvasiški turtai ir kultura neturi jokios vertės prieš Rusų kulturą ir šitos tautos turi priimti tikrąją kulturą, nės jos eina prieš visutinę civilizacijos idėją. Kiekvienas nuoseklus pasekėjas teorijos, pripažinantišios tik vieną kulturą už tikrą ir visutinę civilizacijos idėją, drauge su Gilferding'u turi pasakyti visoms kitoms tautoms, kurios neatsako reikalavymams jų teorijos: „Jums nėra vietos ant šios pasaulės, jei norite saviškai gyventi ir tobulintis; išsižadėkite savo atskiuro gyvenimo ir kreipkitės tenai, kur tikra šviesa, ir busite laimingos.“

Taigi dėl išdėtų priežasčių turiu pripažinti, kad Gilferding'o pažiūros ant Lietuvių klausymo nieku nesiskiria pagal įtalpą nuo pažiūrų kitų Rusų, rašiusių ir rašančių apie Lietuvą ir praktiškai dirbančių dėl Lietuvos. Visi jie nori surusinti Lietuvius, ir Gilferding'as skiriasi nuo kitų tik tuo, kad jis taria surusinti švelniai, kultūros keliu, kaip pritinka tikram, apšviestam džentlmenui, o kiti laiko už reikalingą ir daiklą prievartą.

U. Dozoraite Joniškis.

Devintas Rusijos archeologų kongresas.

Šimet, Rugpjūčio mėnesį, buvo susirinkę Vilniuje Rusų žemės archeologai; prie jų su savo darbais buvo prisidėję ir keli svetimšaliai. Dėl šito kongreso norėčiau pasikalbėtina nedaugeliu žodelių ir su „Varpo“ skaitytojais.

Archeologams, kaip žinoma, rūpi visokie senovės dalykai, kaip antai: yvairūs daikteliai, randami senovės kapuose ir šėip žemėje, senovės liekanos ant žemės — pilys, piliakalniai, seni dokumentai, šitą reiškia apie krašto praeitį, — visokie raštai, žmonių sekmės, kalba, etc. Remdamosi ant visų tokių mažmožių, archeologija nori, kiek galėdama, iširti seniausių laikų istoriją užimančio į krašto, ji nori žinoti, kokie ten gyveno kitą-kart žmonės, kokis galėjo būt jų gyvenimas, papročiai, būdas, tikėjimas. Trumpai sakant, archeologai nor pažinti istoriją kultūros vienos-kitos šalies tolymoj senovėje ir remiasi savo tyrinėjimuose ant visų šaltinių, kokius jiems gali suteikti senovės liekanos žemėje ir ant žemės.

Tokie maž-daug mokslo siekiai buvo surinkę Rusų archeologus jau aštuonis kartus. Susirinkę kuopon, jie visur tyrinėdavo visokius senovės dalykus, ypačiai-gi dalykus to krašto, kuriame išrinkdavo vietą savo suvažiavimams. Rinkdamiesi šimet Vilniuje, mūsų senovės centre, Rusų archeologai norėjo tokiu būdu iširti ypačiai mūsų krašto senoviškas liekanas. Šitam tikslui reikėjo jiems pritraukti prie kongreso kuodangiausia mokslininkų iš istoriškos ir etnografinės Lietuvos: be tų rinkinių, kurios turėjo ir turi savo rankose gana plačiai žinomi mūsų krašto ar-

cheologai, kaip specialistai, teip ir diletantai, be prisidėjimo tų žmonių nekiek tegalėtų iširti suvažiavę į „tamsią, nepermatomą“ Lietuvą ne šviesūs Rusų mokslininkai. Dėl tos priežasties archeologų komitetas turėjo per trejus metus darbuotis apie parinkimą suvažiavymui tam tikros medegos ir apie patraukimą prie darbo atskirų to krašto mokslininkų. Suvažiavimó administracija per tą laiką norėjo perkratyti visas žinias apie mūsų piliakalnius, kapus, pilis ir kitas senovės liekanas; ji kasinėjo siur-tur tam tikrą žemę, jieškodama paaiškinimo apie pirmutinius krašto gyventojus, ir surinko žinias apie mūsų archeologų kolekcijas; prie suvažiavimo ji įtaisė archeologiška parodą iš kolekcijų, „vietinių“ ir tolymesnių. Ant galo, susirinkdami tokioj vietoje, kur susiduria dvi tauti — Slavai su Lietuviais, kongreso administratoriai įtraukė programon tam tyčia naują ir ypatų referarams skyrių: „Senovės Slavų ir Lietuvos dalykai.“

Tokie buvo geismai pačių archeologų, mokslo vyrų. Tokiems geismams tiktai pritari tegalima būtų.

Galta tik, kad ant šito mokslo dangaus tuoj užslinko ir kelios juodos, negražios dėmelės. Pirmą, kongreso *įstatymai* reikalavo, idant referatai tiktai rusiškai tebutų skaitomi; išskyrimas buvo padarytas tiktai dėl *svetimšalių* mokslininkų, kurie, „jei tiktų mokslo komitetas“, galėjo skaityti ir prancuziškai arba vokiškai. *Rusijos* archeologams, jei katras ir nemokėtų prigulinčiai išreikšti savo pažiūrų ir žinių rusiškoj kalboje, įstatymai neleido naudotis tam tikslui svetimų (pranc., vokišk.) kalbų. Šis dalykas, kiek girdėjau, sulaukė nuo *važiavimo* Vilniun kelis žinomus Lenkų ir Lietuvių mokslininkus, kurie su nauda mokslui būtų galėję prisidėti prie kongreso. Antra, *Vilniaus* skyrius archeologų komiteto, kuris privalė viską prirengti suvažiavymui, per visą laiką, kiek imanydamas, skelbė, juog archeologų surinkimas Vilniuje turėšes išrišti daug klausymų, kuriuos „vienpusiai“ Lenkų archeologai teip „supainioję“ savo raštuose. Savo darbuose Vilniaus komiteto skyrius matė, kas-žin kodėl, ir ne visiems suprantamas Lenkų intrigas net ant archeologiškos dirvos. Šis komiteto skyrius tikėjosi sugriaušęs visas klaidas ir tamsenybes, kurias buvo iškerbus mokslan „politiška tendencija“ pirmutinių (t. y. ne-rusiškų) darbų prie įrengimo Vilniaus istoriško muzėjaus ir šėip lenkiškų raštų apie Lietuvos praeitį. Žinomas mūsų priešininkas profes. Kojalovič, kolei buvo gyvas, nuolat priminėjo Komitetui, idant *stengtusi* įrengti „tikrai rusiška“ archeologų kongresą, nėra, kaip jisai rašė, busę daug norinėjų pakreipti visus darbus per suvažiavimą ne į Rusų pusę. Rupindamasi, idant kongresas butų perdėm rusiškas ir galėtų tarnaut politikos siekiams, profes. Kojalovič teip rašė Komitetui: „Nereikalingi būtų *separatistiški tyrinėjimai* senovės Lietuvos, Baltarusių, Mažrusių dalykų, tame laikmety, kada Rusų tauta dar nebuvo išėjus aikštėn,*) kaip vienas kunas.“ Savo politiškus reikalavimus nuo archeologų jisai teip suformulavo: „Butina reikia vėla peržiūrėti visos žinios apie didei greitą, ypačiai nuo XIII amž., surusėjimą visų Lietuvos dalių; Lietuvos rytiečių kalba reikėtų iš-naujo pertyrinėti ir išrodyti, kokie ten yra senoviški ir dabartiniai Rusų žodžiai. Kongresas turi iš-aikšinti ypatybes rytiečių kalbos, pėrėjusias iš Baltarusių tarmės. Kunigai, kurie Lenkų raidėmis spausdė Lietuviams raštus, ir šių dienų litomanai paprastai išmėtinėjo ir išmeta iš savo raštų

* Išėina aikštėn — išėina į viršų, apsieiškia.

visus žodžius slaviskos kilties ir baisiai nemėgsta rytinės Lietuvos tarmių. Labai malonu būtų, kad Rusų mokslininkai pasijimtų šituos klausymus į savo rankas. Su šiais pirmos eilės klausymais sujungta ir daug mažesnių: apie Rusų etnografinės salas sienose Lietuvių tautos ir Lietuvių salas Rusų šalose, apie kraštutines sienas Baltarusių tautos rytuose, Suvalkų ir Augustavo*) gubernijose,“ etc. Šituos žodžius tyčia išrašiau, beveik žodis į žodį, iš atspausėtų Komiteto protokolų, idant skaitytojas matytų, kaip kartais purvan paverčia mokslą tokie vyrai, kurie patys rėkia ant kitų intrigų ir vienpusiavimų.

Jei dar prie to viso pridėsime, juog rinkimai reikalingų susivažiavimui žinių buvo atlikti ne per žinovus dalyko ir tikrus krašto pirmuolius, bet per mokintojus (jie gangreit visi samdyti rusifikatoriai), per valsčių raštininkus (Rusus), per Rusų kunigus ir ant galo . . . per policiją, tai visai gerai suprasime, kodėl mūsų krašto žmonės ir kiti, ne-Rusai, teip mažai gero laukė nuo Rusijos archeologų suvažiavimo. Buvo net pasklidęs Lietuvoje gandas, būk visa toj „komedija“ reikalinga esant vien tik išrodymui per „mokslą“, juog visas mūsų kraštas esąs perdėm rusiskas ir turis būt pravoslaviskas. Kurie tikėjo šioms „žinioms, galėjo remtis net ant vieno pastatyto programoje klausymo: „kur gavo pradžią paveikslas Motinos Sveciausios Aušros Vartų?“**)

Jau ir teip įsirdę ant Rusų veikėjų Lietuvos mokslininkai, žinoma, napanorėjo prisidėti prie tos „komedijos“. Visi, kurie turėjo kokį darbą su šiais veikėjais ar prisiziūrėti gavo jų darbams, tikėjo, kad po jų sparnu mokslas negalės pasilikti mokslu. Visa Rusų politika ir josios rezultatas — mūsų netikėjimas net į Rusų mokslą — didelį kenksmą padarė archeologų kongresui: geresni Lietuvos ir Lenkų archeologai, kurie buvo teip reikalingi, nė vienas neatvažiavo Vilniui su savo mokslu ir žiniomis, nė vienas neatsiuntė savo kolekcijų Vilniaus archeologikai parodai. Per šita priežastį kongresas negalėjo kaip reikiant padaryti to viso, ką buvo užmanęs — su pagalba vietinių archeologų ir jų kolekcijų prigulimčiai išaiškinti Lietuvos ir aplinkinių kraštų tolymą senovę. Tikriems mokslo žmonėms, suvažiavusiems iš-svetur, nesmagu buvo pėrtikrėti, kaip baisiai sukliudė jų darbą Vilniaus apusintojai.

Pakalbėsime dabar apie pačius suvažiavusiuosius ir jų darbus arba, kitaip sakant, nuo karštujančios vietinės politikos pereisime prie paties sveiko archeologų tyrinėjimo.

Kaip smagu, išėjus iš bjaurių politikos landynių, pamatyti savo akimis, juog tikras mokslas visuomet pasiliekti mokslui! Visos prisiekusių veikėjų pramonės kartais ataušina gerus mokslininkų norus, bet padaryti įtekmę ant pačių mokslo sprendimų nė kiek negali: nukreipti gryną mokslą į netikrąją pusę perdaug sunku. Taigi, nors iš pusės Vilniaus oficiališkų archeologų ir buvo noras papildyti stoką savo mokslo ir išmanymo paprastais dejavymais dėl viso, kas ten ne-rusiška, vienok mokslas nuo to nieko nenukentėjo;

*) Šis profes. lietuvėdra per ilgą savo amžį nežinojo, juog Augustavo gubernijos jau senai nebėr (ji turi dabar vardą Suvalkų gubernijos). Šis mokslininkas-politikas, gyvas būdamas, visuomet drąsiai kalbėdavo apie Lietuvą, apie Lietuvius ir jų kalbą, nors patsai, kaip galima matyti iš jo raštų ir raštelių, neturėjo, kaip ir didumas šių dienų mūsų krašto rusiškų „veikėjų“, nėkokio išmanymo apie mūsų kalbą, apie jos tarmes, etc.

**) Reikia žinoti, juog mūsų krašto Rusai, ypačiai jų kunigai, nori visiems įkalbėti žodžiu ir raštais, būk šis paveikslas esąs pravoslaviskos kilties, ir paveržti jį iš katalikų rankų.

kas ka norėjo išreikšti, pasiremdamas ant tikrų mokslo pamatų, visuomet galėjo rasti tam tikrą progą, ir tamsybė bei politika niekur galutinai nepatrėmė tikrai mokslisko balso. Todėl mums, Lietuviams, matant, juog mokslas ir sveikas protas gauna ant kongreso viršų, reikėjo tiktai gailėtis, kad teip pabūgo ir nepribuvo ar negalėjo pribūti tie žinovai mūsų senovės, kurie daugiausia interesingo būtų galėję pasakyti mokslui. Juo brangesnis dabar turi būt taisai nedaugelis kongreso balsų, kuris atsiliepė apie mūsų praeitį ar šėip klausymus, surištus su mūsų senove. Tik apie šituos balsus aš ir norėčiau paminėti, rašydamas apie archeologų darbus; kiti referatai — jų buvo 80 su viršum — negali mums čionai rūpėti, ir ant galo vienas silpnas žmogus negalėtų visų jų suvaikyti ir sužinoti. Trumpai sakant, nurodysiu tiktai ant referatų p. Vissendorfo iš Peterburgo, profes. Mierzyńskio ir profes. Bezenbergerio iš Karaliaučiaus.

P. H. Vissendorff's perskaitė referatą su antrašu: „Iš-kur atėjo Variagų Rusai (Варяжская Русь)?“ Referentas, pasiremdamas ant Adomo iš Brėmų, Ditmaro iš Merzeburgo ir kitų vakarinių šaltinių ir ant galo ant nuomonių tokių istorikų, kaip Kostomarov's, nurodo, juog „Rusai“ tegalėję ateiti į dabartinę Rusiją tiktai iš „Žemaičių Rusės (Rusijos)“, kuri gyvenus pagal Prūsų Rus (= Rusnę), įtekančia, kaip žinoma, į mūsų Nemuną.*) Teisybę pasakius, p. V-s neišaiškino visų klausymų, kurie sujungti su „atėjimu“ į Padnieprį „Rusų kunigaikščių.“ Jei ir galima būtų tikėti, kad kita-kart Prūsų pajuryje buvus dalis mūsų tautos, vardu Rus (= Rusai), tai vis dar neaišku bus, kodėl čionai, o ne kitur reikia jieskoti ir pirmojo būsto „Variagų Rusų“. Iš šalies p. V—vi buvo nurodyta, juog išrišant teip painų klausymą (apie „Rusų kilimą“) reikėtų remtis ant senesniųjų šaltinių, prie kurių priskaitomos Bizantijos chronikos. Visiems buvo aišku, ir patsai referentas, matyti, suprato, juog grįždams prie senos teorijos apie kilimą „Dniepriškių Rusų“ jisai turėjo pirmiausia suardyti visas kitas teorijas apie šį dalyką; šėip, jo teorija, nors pagal vakariečių šaltinius ir būtų įtikima, vis-tik negalės prašviesti, kaip reikiant, mūsų akių apie tokius tamsius dalykus, kaip antai apie „Rusų“ kilimą.

Apie tą pat klausymą turėjo skaityt, kaip matoma buvo iš kongreso programos, ir p. Z. Liackis, išguldytojas lietuviškos kalbos Panevėžio mokintojų seminarijoj. Savo referate**), atspausdam „Darbuose Vilniaus Komiteto . . .“, p. L—is išveda Padnieprio Rusus teip pat iš Lietuvos. Savo tyrinėjimuose jisai remiasi ant vietų ir žmonių vardų to laiko Rusų žemės. *Rūrika*, pirmąjį „Rusų“ kunigaikštį, jisai padaro iš žodžio *rura*, *riura* (= germ. *Röhre*). *Sineusą* iš *uso* (= slav. *усъ*), o *Truvorą* iš žodžio *Turuvoris*, kuris reiškiąs „taurų varytoją, medžiotoją“. Varda *Rus* šis „žinovas“ lietuviškos kalbos išveda iš *Rusis*, su-trumpinto *Russ*, kilusio iš *ruch* (= judejimas). P. Liackio darbas visas pilnas perdaug drąsių ir neaiškių etimologijų; jų visų aš čionai nerašysiu, nėra daugelis jo išvedimų, man matos, yra vaisius mažo supratimo kalbų mokslo. Šita painų klausymą lypstelėjo ir profes. Uspenskis, kalbėdamas apie *Gotus* (= „Gudus“);

*) Значение литовского языка въ вопросѣ о происхожденіи Руси. Вильна. 1893.

**) „Russ“ — tai yra ne į Nemuną įpuolanti upė, tiktai viena (didžiausioji) Nemuno šaka, į kurias jisai suskyla pirmąjį „Marias“ (Kurisches Haf) įteka. Redakcija.

jisai norėtų išvesdinti senovės Padniepriečių „Rusus“ iš Germanų, butent iš Gotų žemės.

Visi šitie referatai, man manant, buvo per daug silpni, nepilni; jie tiktai sukildė seną klausymą, bet išrišti jį ir perkaltėti kitą žmogų vargu bau galės.

Nors ir silpną referatą, bet smagu klausyti perskaitę profes. A. Kočubinsky. Jisai skaitė „*Apie lietuvišką kalbą ir Rusų senovę*“. Nurodęs ant svarbumo lietuvių kalbos, užlaikiusios didžiausias ypatybes ariškos kalbų giminės, referentas pasakė, juog gilus ir platus pažinimas lietuvių kalbos esant Rusų pareiga prieš Europos mokslą ir mūsų dienų reikalavimus. Gražiai atsisaukęs apie mūsų kalbą ir tautą, šis lietuviškos kalbos mylėtojas kvietė mokslo žmones darbuotis apie ją ir tyrinėti tās brangenybes, kurias užlaiko ji mokslui. Patsai p. K-io referatas, butent moksliška jo pusė, norėjo paaiškinti, iš-kur kilęs mūsų žodis *druska*. Nesuprasdamas, iš kokio šaltinio būtų galėjęs ateiti mūsų kalbon šis žodis, ir žinodamas, juog gangreit visos kitos Indo-europiečių tautos išreikšti „*druskai*“ turi žodžius nuo kitos šaknies (sulyg. *sulyg. sal*, rus. *Соль*, etc.), referentas manė, kad žodis *druska* busęs padarytas tiesiog iš žodžio *Truso*, senovės miesto prie Vislos įtakos. Per šį miestą Lietuvių pirkliai turėdavę gauti iš Slavų žemės *druską*, atvežamą Vislos upe, ir dėl tos priežasties pavadinę ją *druska* (nuo *Truso*, *Druso*). Prieš tokią etimologiją mūsų *druskos* galima būtų daug ką pasakyti. Viena, iš *Druso*, *Truso* labai sunku išvesti žodis *druska*, bent analogija tokiam išvedimui nelengva būtų surasti. Antra, kaip buvo nurodyta ir ant kongreso, geriausia būtų šis žodis pastatyti prie Latvių *druska* (= truputis, smulkmena ir protauti teip: Latvių „*trupinučiai*, smulkmenos“ įgijo mūsų kalboje prasmę „*surių trupinučių*“ (= *druskos*“), kaip Slavų „*proch*“ (= *dulkės*“) gavo vietomis prasmę ir tokio *proch'o*, kurs reiškia „*jautrias, greitai užsidegančias dulkes, t. y. Schiesspulver*.“ Teip sustačius mūsų ir Latvių *druskas*, p. K-io etimologija ir protavymas reikės butinai atmesti. Tokiu budu bus tik nesuprantama priežastis, dėlei kurios mes vieni neturime savo kalboj žodžio nuo šaknies *sal* ir privalėme iš „*trupinučių*“ pasidaryti žodį, reiškiantį „*druską*“.

Profes. A. Mierzyński, žinomas tyrinėtojas mūsų mitologijos, skaitė „*apie Krivę*“. Šitą klausymą p. M-is pastatė ant tikrai moksliško pamato ir perkratė visus pranešimus apie Krivę (= *Krivą*), randamus pas vakariečių metrašius ir šėip rašytojus. Apie savo šaltinius p. M-ski teip maž-daug atsiliepė: Petras *Dusburg* su savo *Chronicon Prussiae* (1226—1326) yra pirmas ir vienintelis šitam dalyke šaltinis, pirma jo niekas apie *Krivą* nerašė, du amžiu po jo niekas nežinojo apie *Krivą*. Tiktai XIV amžiuje *Grunau*, ne visur pagirtinas šaltinis, vėl paduoda kelias neišaiškias apie jį žinias. Vėlesni rašytojai remiasi beveik visi ant *Grunau* ir todėl jų pranešimai neturi mūsų akise gangreit nėkokios vertės. Teip išaukštines pirmąjį savo šaltinį, referentas priminė šiuos jo ženklingus žodžius (Pars III, Cap. V): „*Vidury šitos* (= Prūsų) patremptos tautos, butent *Nadrovijoje*, buvo viena vieta, vadinama *Ramuva* (*Romovo*), gavusi vardą nuo žodžio *Roma* (= *Rymas*); toj vietoje gyveno žmogus, vardu *Krivas* (*Krive*), kuris gerbiamas buvo, nelyginant *Rymo Tėvas*. Kaip Šv. Tėvas yra galva visos tikinčiųjų bažnyčios, teip ir *Krivas* savo paliepiniais arba išakymais valdė ne tiktai visas Prūsų tautes, bet ir Lietuvininkus ir kitas Livonijos gimines. Jo autoritetas buvo teip didis, juog ne

tiktai jisai pats arba jo giminitis, bet pagaliaus ir žinių nešėjas, keliaudamas per minėtų tautų žemes su jo lazda arba kitu koku žinomu jo ženklų, buvo kunigaikščių aukštuoklių ir kitų žmonių laikomas didelėj garbeje. Jisai dar žiurėjo, idant neužgestų amžina stambeldžiū ugnis.“ Kritikuodamas šitą tekstą, p. M—i randa, juog teip išaukštindamas *Krivo valdžią* klysta ir P. *Dusburg's*, tasai ištikimiausias mūsų šaltinis, nesą, ką D—gs rašo apie politišką ir hierarchišką *Krivo valdžią*, to visiškai negalima esą matyti iš Lietuvos istorijos: Lietuvoje tuomet nebuvo dar vienos aukštesnės valdžios ir į darbus atskirų kunigaikščių niekur nematyt įsikišimo „*vyriausio dvasiško Lietuvos kunigo*“; ką mes žinome apie Lietuvių mitologiją ir tikėjimo institucijas, viskas, p. M—iui manant, mus patikrina, juog geriausios hierarchiškos valdžios nė negalėjo būt Lietuvoje. Bet kaip-gi galėjo suklysti D—rgas, rašydams tuojau po nuveikimo (1275 m.) *Nadrovijos*, tarp 1275—1326 metų, turėdamas daug ištikimų liudininkų ir galėdamas visuomet patirti teisingumą jų pranešimų? Ant šito klausymo p. M—ski teip atsako: *Krivas* gyveno *Nadrovijos Ramuvoje*, kur buvo ugnies kūrintoju ir tokiu būdu užėmęs turėjo labai *prakilnią* tarp kitų kunigų ir burtininkų vietą; todėl, girdėdamas panašiai skambant žodžius *Romov* ir *Roma*, ir sustatęs žinią apie *Ramuvo* dvasiško kunigo aukštą padėjimą su padėjimu *Rymo vyskupo* t. y. šv. Tėvo, *Dusburg's*, neilgai trukęs, ir išvedė, buk *Krivas* reiškias tarp Lietuvių stambeldžiū tiekpat, kiek šv. Tėvas tarp katalikų.

Toliaus referentas stengėsi nurodyti, juog *Krivas* valdžią tegalėjęs turėti vienoj *Nadrovijoje*; jisai turbut galėjęs rinkti kuopon prakilnesnius žmones pasiteirauti apie savo krašto reikalus.

Ką reiškia patsai žodis *Krive*, *Krivas*? Profes. M—ski teksto žodžius „in quo habitabat quidam, dictus Crivve“ supranta teip, juog *Krivas* tegalėjęs but patsai vardas (pavardė) paskutinio ugnies kunigo, gyvenusio *Nadrovijos Ramuvoje*, o *Ramuva* esąs tokis-pat vardas tos vietos, kur tuokart gyveno *Krivas*. Vardai: *Krywo Krywajte*, *Krince Krivejto*, *Kyrie Kyrieito* gimė labai vėlai: mūsų dienų žinovai lietuviškos kalbos rašo *Krivų Krivaitis*, bet ir šis sustatymas neturi kalboje analogijų (*Petrų Petraitis*!?) ir neduoda nėkokios prasmės (*Krivų Krivo* sunus?). Man matos, kad tasai sumaišymas vardų galėjo išeiti iš to, juog *Dusburgo* minimas kunigas galėjo but vadinamas *Krivu* ir *Krivaičiu*; jug ir dabar yra pavardės *Krivai*, kuriuos vieni ir vadina *Krivaičiais*, kiti — *Krivais*. Sve-timašaliai, nesuprasdami lietuviškos (prusiškos) kalbos ir girdėdami du žodžiu su viena prasme, manė, buk tai esąs sudėtinis, t. y. iš dviejų žodžių padarytas pavadinimas.

Kaip matome, p. M—io referatas stengiasi sugriauti šių dienų žinias apie *Krivą* ir visą hierarchišką senovės Lietuvos organizaciją. Pilnai kritiškai peržvalgai šito referato čia ne vieta: ir daug darbo ir nemažo laiko reikėtų, ir vis dar nedaugiausia galėtume pasakyti.

Ant galo paminėsiu apie referatą profes. Ad. *Bezzenberger*'io. Šis žinomas mūsų kalbos ir senovės tyrėjas perskaitė „*Apie senų senovę Rytinių Prūsų žemės*“. Pirmiausia referentas nurodė ant geologiskų ypatybių pačios žemės, kuri tolymoj senovėje, kaip žinoma, buvo didelės žemių ledynės apdengta ir prislėgta. Buvo laikas, kada tos žemės apskirtys turėjo būt daug mažesnis; dabar, pasikėlus žemei pustrėčio sieksnio, sausumos plotas tapo kur-kr

desnis. Prie atmainos žemės sienų buvo permainos ir tekėjime upių: Nemunas, Visla, Odra tekejo kitą kartą į vakarus ir buvo tarp savęs surištos, paskum atsiskyrė nuo viena kitos ir prasitrynė kelią į žiemius. Žmonės, atsiradę tose vietose tuoj po ištirpimo ledynės, dar užspėjo visas tas permainas; jie atėjo turbūt iš rytų ir pietryčių, iš teritorijos, kurią valdo dabar Rusai. Nors iš tolymos senovės mes ir nedaug teturime prisikasę ir šep nužvelgę daiktų, vienok ir tas nedaugelis — čionai priskaitomi ir keli galvakaušiai — gali mus patikrinti, juog to laikmečio gyventojai buvo dabartinių Lietuvos ir Latvijos artymi giminės, mūsų tautiečiai. Šitai mums parodo ir užsilikę nuo senovės tikrai lietuviški vardai tūl Prūsų žemės vietų. Galima pagaliaus matyti, juog gyvenusi tenai senų senovėje Lietuvos tauta turėjo jau dvi šaki, Prūsus ir pačius Lietuvius, tarp kurių siena bus ėjus tenpat, kur mes ją randame tikrai istoriskam laikmečiuje. Toliaus profes. B—ris kalbėjo apie kelis mūsų kultūros periodus, per kuriuos perėję Lietuvos gyventojai (akmeninį žalvarinį, geležinį . . .), nurodė ant sąlygų gyvenimo mūsų tautiečių kiekvienam laikmečiuje, ant to, kaip prasidėjo jų susinešimai su kitoms tautomis, pirkliaivymai gintaru, etc..

Garbingas referentas, kalbedamas apie mūsų kultūros istoriją, nurodė teipgi ant to, kaip senei galėjo atsitikti jo primenami iš mūsų senovės faktai. Skaičiams apie atėjimą senų senovėje į pajūrį Lietuvos, jisai išreiškė nuomonę, juog Lietuvos gubernijose ir daugely vietų, kur dabar gyvena Baltarusiai, turėję savo būstus mūsų tautiečiai mažiausia pirm kokių 7000 metų. Pagal tą nuomonę, visur dabar priimta, mūsų kraštas, tokiu būdu, negal būt vadinas „ископи рускии краи“ (nuo amžių rusiška šalis), kaip norėtų mūsų apusintojai. Šitas referatas išrodo, juog visas mūsų kraštas nuo neatmenamos senovės yra grynai lietuviškas, jo gyventojuose teka tikrai lietuviškas kraujas.

Minėtais referatais dar nebus išsemtas visas lietuviškas skyrius Vilniaus kongreso. Buvo dar skaičtyta: apie Getvių (= jatviagų) kapus, apie feodalizmą Rytų Rusijoje ir Lietuvoje, apie kuopų teismus (о коопных судах) senovės Lietuvoje . . . Kas panorėtų perskaityti šituos ir aukščiaus minėtus referatus, galės juos rasti „Kongreso darbuose“, kurie neilgai trukus bus atspausdyti.

Dabar kartą primenu: per kongres gali būt skaitomi visoki senovės tyrinėjimai, jei bus paremti ant mokslisko pamato, o skaitymus, platesnius ar siauresnius, išsirenka pagal savo tikslą ir pajėgas kiekvienas atskiras kongreso sąnarys. Kas panorėtų nuvažiuoti ant tokio kongreso su savo darbu, visumet išmintingai pasielgtų: ištyrinėtojai senovės dalykų visada bus naudinga prisiklausyti gyviems mokslo balsams bei debatams ir pasitarauti su tam tikrais dalyko žinovais, specialistais.

Dešimtas archeologų kongresas susirinks 1896 m. Rygoje.

J. Jablonskis, P. Vaidilas.

Lietuvos istorija.

Parasė Lietuvos vaikas.

V.

Rusiai ir Parusiai.

(Tasa.)*

[vykus sątaikai tarp Sviętopelko ir Kryževių zokono, Parusiai teipos-gi aptyko, atsiduodami ant dievų valios.

* Toji dalis būtų turėjusi patipti į Nr. 11 pereitų metų „išrinko“, bet pakelinti rankraštis buvo užkliuvęs . . . Red.

Pasinaudodamas iš tykos, Popiežiaus pasiuntinys emėsi prie sudėjimo tiesos apreiškiančios sąvitarpinę taikmę tarp dvasiškos valdžios ant Parusių šalies, ir Kryževių zokono, kaipo reiškėjo svietiškos valdžios.

Popiežius Inocentas IV, kaipo didelis šalininkas ir užtarejas Kryževių, nuo seniai jau ketino išrišti juos nuo pareigų, kurias jie iš geros valios buvo priėmę prieš vyskupą Kristijoną, apsigyvėdami Parusių šalyse. Tam tikslui visą Parusių šalį liepė padalinti į 4 vyskupystes, o kiekvieną vyskupystę dar į 3 dalis; dvi dalis kiekvienos vyskupystės Popiežius pavedė naudoti tik vieniems Kryževiams, palikdamas vienok dvasišką valdžią vyskupo rankose; o trečiojoje dalyje vyskupas tapo vieninteliu viešpačiu, nės visoki pelnai plaukė į jo rankas, o sudas ir vietinės tiesos visiškai prigulėjo nuo jo.

Parusių žemei tapus padalintai į vyskupystes, Popiežius leido Kristijonui išsiskirti vyskupystę pagal savo norą. Kristijonas išsiskyrė Kelmų vyskupystę, nors ji buvo iš visų mažiausia.

Tokiu budu Kristijonas buvo išskirtas iš tarpo kitų vyskupų tik tuomi, kad jam buvo įvelyta išsiskirti vyskupystę, o pagal valdžią jis nieku nesisiskyrė nuo kitų vyskupų. Iš tokio sulyginimo pagal valdžią su kitais vyskupais matė jis nepripažinimą jam nuopelnų prieš krikščionystę. Kristijonas, kaipo dvasiškas, kuris pirmutinis pradėjo plauti krikščionystę šalyje iktolaik nežinomoj Rymui, kaipo pirmutinis Parusių vyskupas, kaipo stropus katalikiškos bažnyčios darbininkas, negalėjo pakelti atvirai padarytos jam skriaudos ir paniekinimo, ir del šitos priežasties netrukus numirė iš nerimasties.

Rubežiai 4 naujai sutvėrtų vyskupysčių buvo šie:

1) Kelmų vyskupystės rubežiai buvo Vysla, Osa, Drevanthe (Drwęca). Prie jos prigulėjo žemės: Lubovija (Löbau) ir Sasnių žemė.

2) Pomezanijos vyskupystė, prie kurios prigulėjo pietinė dalis Pomezanijos, o teipos-gi ir mažiukė šalelė, vadinama „Hokerland“, turėjo savo rubežiais upes Osą, Vyslą ir Pasargę.

3) Varmių vyskupystė (Varmija, Varmedithe), iš visų didžiausia, į siaurius traukėsi iki upei Priegarai (Pregel), į vakarus — iki Nerijai (Frisch-Haff), o nuo šios paskutinės rubežius ėjo linija pravesta nuo ežero Drusnės (Drausensee) iki Pasargei, upe Pasarge ir linija, dariusia vakarinį Galandos (Galindijos) rubežių, į pietus traukėsi iki Mozurijai, į rytus — iki Lietuvai. Tokiu budu ji užėmė: siaurinę dalį Pomezanijos, Natangiją, Barteniją (Bartha, Barthe), dalį Nadrovijos ir visą Galandą.

4) Ketvirta vyskupystė apėmė dar neužkariautas šalis: Sambiją, Skaloviją (Schalauen), didesnę dalį Nadrovijos ir Sudoviją.

Pagal padarytą nuosprendį ant susirinkimo daugelio pralotų ir zokono ricierių 10 d. Balandžio 1244 m. trečia dalis vyskupystės turėjo tekti kiekvienam vyskupui per burto metimą.

Popiežiaus pasiuntiniui ir Kryževiams beužsimant padalinimu užkariatų Parusių šalių ir tapsiančių dar užkariatomis ant vyskupysčių, rengiama yra nauja kariška vėira priešais Kryževius.

Susitaikius Sviętopelkui su Kryževiais, paskutinis sandarbininkas, Konradas, nesitikėdamas nuo Parusių nieko blogo, nusprendė atkeršyti Lenkų karaliui, Boleslavui Droviamjam (Bolesław Wstydlivy), už pernykštį pamušimą. Šitam tikslui kalbina jis savo kaimynus Parusius (Galandžius, Sudovius), Juodvėžius ir Lietuvius užpulti ant Boleslavo žemės. Vir-

šuj minėti kaimynai, pasitikėdami ant gerų grobčių, dideliame skaitliuje išiveržė į Lublino žemę ir, visiškai ją nuplėšę, sugrižo namon.

Parusiai vienok Konradu nebuvo kantanti, nes šis neužmokėjo atsakanciai jiems už padarytą jam geradėjystę ir delto, kada jis buvo dar užimtas kare su Boleslavu Drovinoju, jie užpuolė ant Mozurijos. Šitas užpuolis nenusisekė Parusiams, nės begrižtant jie tapo sumušti.

Paskutinis Parusių užpuolis ant Mozurijos buvo padarytas pagal Sviętopelko pamokinimą, kurs norėjo atmonyti Konradui už padėjimą Kryževiams.

Sviętopelkas, sukeldamas Parusius priešais Konradą, pats ketino tuom tarpu užpulti ant Kryževių. Tam siekiui jis išiveržia į Kelmių žemę, o drauge su juomi ir paslapta surengtas pulkas kareivių, susidedantis iš Sudovių, Jucdvėžių ir Lietuvių. Šitas užpuolis buvo teip smarkus ir baisus, jogei Vokiečiai neįstengė padaryti jokio pasipriešinimo. Viską, ką tikt patiko ant savo kelio, priešai išplėšė ir sunaikino. Pasiliko nesunaikintos tikt 3 pilys: Kelmas (arba Kelmis lenk. Chełmo), Toruń ir Radzyń (Rehden), ir jose tiktai galėjo rasti prieglaudą bėgantieji nuo nevidonų gyventojai.

Sviętopelkas skubriai atvyko pas Kelmą, bet čionai rado teip didelį pasipriešinimą, jogei nieko nelaimėjęs turėjo atsitolinti. Paskui jis su visa kariūmėne pasuko ant upės Osos ir netoli nuo jos, prie pelkių „Rensen“, sustojo ant pasilsio. Patyrę tai Kryževiai pasiskubino iš Kelmo skaitliuje 400 kareivių, netikėtai užpuolė ant besiuksiančių priešų arba be atsargumo besikeliančių per pelkes ir upę.

Čionai buvo paduoti du užpuolimo projektu: senis maršalkas Dieterich (Teodoryk) von Bernheim rodyjo leisti vieną priešų pusę persikelti per pelkes ir per Osą, o ant likusios netikėtai užpulti; maršalkas-gi Berlevin, pirmutinio įpėdinis, bijodamasis, idant priešai prysakinių glitų, turintieji prie savęs grobtį ir paimtus į nelaisvę gyventojus, nepasislėptų į atvangią vietą, rodyjo užpulti ant prysakinių glitų. Berlevino projektas per karišką rodą tapo priimtas. Tokiu budu Kryževiai netikėtai užpuola ant pirmutinių glitų, pradėjusių keltis per Osą ir nustumia keletą jų į upę. Bet užpultieji atsikvotėję apsuksa Kryževius aplinkui ir visus, išėmus tik 10, išpjauja. Tarp prazūvusiųjų radosi abudu maršalku. Tokis pat likimas patiko ir pulką iš Toruniaus atėjusį pirmutiniams į pagelbą.

Dabar kunigaikštis Sviętopelkas mislyjo, kad jau jis arti siekio, t. y., kad savo sunų išgelbės iš nelaisvės, o Kryževiams užduos paskutinį kirtį, apimdamas Kelmą. Negalėdamas vienok apimti Kelmo, prigulinčiai ginamo moterų, jis norėjo nors per pirktus miescionis sunų išgelbėti, bet ir tai jam nepasisekė, nes komturas (sargybos vadas) sargumo dėlei liepė jį pervežti iš Kelmo į Zartovice.

Apsigavęs Sviętopelkas vel šoko naikinti Kelmių žemę, o nieko tenai nelikus virš nuogos žemės persikėlė jis su savo talkininkais į Kujavus, kur teipogi viskas kardu ir ugnia tapo išnaikinta.

Kadangi išnaikintuose Kujavuose ir Kelmių žemėje nebuvo jau galima išlaikyti kariūmėnės sądorninkai persiškyrę grižo namon. Ant Sviętopelko, besiuksiant jam per Vyslą, netoli nuo Kelmo, netikėtai užpuolė Kryževiai ir baisiai jį sumušė, nės dalį jo kariūmėnės iškirto, o dalį nustumė į Vyslą ir prigirdė. Pats Sviętopelkas vos tikt ištruko ant luoto su keleta draugų.

Tuom tarpu Kryževių zokone įvyko tulos atmainos, kaip ve: į didžiuosius mistrus tapo išrinktas griovas Henrikas von Hohenlohe, ciecoriaus giminietis, o į vietinius mistrus Poppo von Osterna.

Naujas vietinis mistras atvyko į Parusių žemę su stipriu kariūmėnės pulku, ką pamatęs Sviętopelkas prašė sątaikos ant senesnių sąlygų; netrukus vienok jis permaino savo pažiuras ir išiveržęs į Kujavus, ima juos pustyti. Ant Popiežiaus pasiuntinio persergėjimų jisai atsakė su pasibjaurėjimu, kad jo nės popiežius, nės ciecorius nesulaikys nuo persekiojimo nevidonų, pakolaik jo sunus nebus paleistas iš nelaisvės.

Norėdamas pertraukti susinešimą vakarinių Kryževių pilių su rytinėmis, esančių ant Parusių žemės, ir prietam tarp Vyslos viešpačių, Sviętopelkas pastatė ant salos Zantyr, kur vienyjasi Vysla su Nogatu, stiprią drutvietę, o miestą „Svieca“ teipogi pavertė į drutvietę.

Gromatos iš svetur.

IV.

„Kursemes tautas svehtki“.

Kuršo (Kurlandijos) Latviai kas-metai švenčia Mintaujoj atminimą paleidimo to krašto ukininkų nuo baudžiavos 1819 m. Šią atminimą atlieka per ciecoriaus vardadienį 30. Rugpjūčio (11. Rugsejo). Ši-met, išpuolis 11. Rugsejo pirmadienį,*) šventė, kaip rašo „Baltijas Westnasis“, tęsėsi tris dienas ir tris naktis. Da šeštadienį**) priešpiet „Mintaujos Latvių draugystės“ sode susirinko atvykę iš Kuršo ir kitų Latvijos kampų dainininkai. Juos pasitiko pritin-kančia šventeiki kalba draugystės perdėtinis. Dainininkų pribuvo 43 pulkai, išviso arti 1000 žmonių — vyrų ir moterų. Tą pačią dieną vakare didelinos, tam tikrai įstatytuose prieš keletą metų (draugystės sode) namuose, talpinančiuose apie 5000 žmonių, buvo įsteig-tas teatras: buvo pastatyta drama iš vardgių gyvenimo „Elgeta ir jo augintinė“. Ant rytojaus, dieną, susitelkę dainininkai davė koncertą. Didelę išpauką padarė ant susirinkusių, sako korespondentas „Balt. Westn.“, kaip didis pulkas dainininkų, koks tukstantis žmonių, su orkestro akompanimentu užtraukė viešpa-tystės himną ir tuojaus paskui — „Deews dod muhsu tehwu semei“.***) Kitus programos NN., iš viso 14, atliko grupos iš yvairių dainininkų pulkų. Ant kon-certo buvo koki 2000 klausytojų, daugiausia atvyku-sių iš aplinkinių sodiečių. Nepasididžiavo, atlankė kon-certą ir augštesniejie Mintaujos valdininkai. Pava-karė šventininkai tuos pačius namuose susirinko te-atro pažiūrėti: buvo pastatyta „Kaukazo rožė“ — įtalpa paimta iš gyvenimo ir kovos Kaukazo gyven-tojų pirm 50 metų. Teatre buvę 3000 žmonių. Pasi-baigus teatrui, šventininkai išėjo pasivaikščioti į gražiai apšviestą sodą, pažiūrėt feiervervo, o paskui vel grižo po pastogę prie šokių. Pirmadienį pasilikę garbin-gesniejie svečiai ir vietiniai vyrai (kokia 130) iš baž-

* panedėlyje

**) rybatoje

***) Štai ta giesmelė lietuviškame išguldyme:

Dievs duok mūs tėvynėi

Pražidėjimo sulaukti,

Saulės amžį pagyventi.

Dievs duok mūs darbininkams,

Tautai gerą bedaryti

Ir senatvės susilaukti.

Dievs duok mūs mergelėms

Gerą krautį susikrauti,

Visoms šimtet ištekti.

nyčios susirinko draugystės namuose ant pietų. Čionai greta su oficiališkais tostais buvo užkliudyti karštos kalbos ir tautos reikalai, viltys, ant galo buvo perskaitytos telegramos, atsiųstos iš yvairių kraštų, net iš Brazilijos.

Prieš porą metų man pačiam teko buti Mintaujoj 11. Rugsėjo ant Latvių šventės. Turiu pripažinti, kad netiktai koncertas, kur išeina ant estrados ant sykio 1000 žmonių „daro didelę išpaudą“, didelių išpaudų pilna šventė nuo pradžios iki galui. Įvažiavus į miestą tuojaus puola į akį nepaprastas judėjimas: rinka, gatvės pilnos pasipuošusių sodiečių, daugiausia jaunūnėnės. Pas „Latvių sodą“ visas prekymetis: atvykę šventininkai per vienas kitą veržiasi prie sodo vartų, kad greičiau gautų bilietą ant koncerto ar į teatrą: visi juda, skubinasi, tarytum bijodami, kad štai be jų prasidės dainavimas ar t. t. Isigrudai į sodą, nuejai pas draugystės teatro namus: tenai tokia-pat kamšatis. Vos-ne-vos išispraudėi per duris į plačią, ardvą salę: čionai jau pora tukstančių žmonių, o da vis nepaliauja kimšesi per plačias duris atvykstantieji svečiai. Ant galo salė jau pilna. Ant plačios estrados pradeda rinktis dainininkai. Žiuri ir stebiesi, iškur jų tiek! Staiga visi nutilo — tai pasirodė ant estrados ir užėmė savo vietą dainininkų vadovas, linksmas, smarkus. Ir yra kuo džiaugtis: prieš jį visas tukstantis dainininkų, paklusnių jo rankos mostelėjimui. Da momentas, ir tukstantis balsų pripildė salę. Jauti, kaip lyg koks siurpulis eina per tukstančius klausytojų. Nutilo paskutinis akordas; salė atgijo, suško, sudundėjo — entuziazmo nėra galo. Tai nepaprastas koncerto klausytojų entuziazmas — čia tikrai klausytojai gyvena vienu gyvenimu su dainininkais ir tarp savęs. Tie dainininkai — tai jų tautiečiai, padainuota daina — tai jų, ne svetima daina, ta pati daina, kurią jie jau ne kartą girdėję, tik ne iš tokio daugelio krutiinių ir ne tokioj salėje, ne prie tiek savųjų . . . Teatre vėl tokia jau daugybė žmonių, vėl trukšmas . . .

Šimet ant paminėjimo 1819 m. atsilankė į Mintaują mažiau žmonių, nekaip anais metais, bet tai delto, kad „Kuržemiečiai“ sino tarpu išimanė švęsti 11. Rugsėjo ir keliose kitose vietose.

Už kelių metų Kuršo Latviai rengiasi švęst pa-našiu būdu atminimą sukaktuvių 100 metų nuo priskyrimo jų krašto prie Rusijos! P. A.

Ką rašo svetimtaučiai apie Lietuvius.

Rusiškame laikraštyje „Novoje Vremia“ randame korespondenciją iš Kauno gubernijos nuo 4 d. Spalių mėnesio, vardu „Emigracija Lietuvių į Ameriką“, kuri štai kaip skamba:

„Vakariniame mūsų krašte dabar darosi toki dalykai, apie kuriuos reikia gerai pamislyti. Aš šneku apie emigraciją gyventojų, t. y.: Žydų, Lenkų ir Lietuvių į Ameriką. Lietuvoje ir Žemaičiuose šita emigracija, prasidėjusi pirm kokių 10 metų, dabar yra pačiam karštyje. Emigracijos dvasia teip apėmė Lietuvius, kad eina ne tik į Ameriką (šiaurinę ir pietinę — Braziliją, kur žmonės kaip kada prapuola be žinios), bet ir į Afriką, kas dabarnykščiam laike pelningiau. Jeigu neturi išteklius ant teip tolymos kelionės, tai eina nors į Kuršą, kad tik kur-nors išeitų.

Eiti Amerikon pirma buvo labai pelninga: darbo buvo daug, nors emigrantams ir tekdavo kojuodžiausias ir sunkiausias darbas; valgis Amerikoj geras; dirbdamas, kaip priguli, žmogus galėjo uždirbti per-

virš 100 rublių per mėnesį, girdėti pasakojant, kad kiti emigrantai parsisųdavo namon po porą šimtų kas mėnuo. Tokiu būdu pirmutiniai emigrantai apsigyveno gerai ir pradėjo šaukti pas savę gimines ir pažinstatus, žadėdami duot jiems darbą siulydami gerą uždarbį. Ir pasileido Lietuviai Amerikon: ėjo po vieną, ėjo būreliais — po tris, keturis, ir ant galo čielais pulkais. Dabar persikėlusiu Amerikon jau teip daug, kad sunku rasti Lietuvį, kursai neturėtų giminių arba pažinstatus Amerikoje.

Pamažn, sykiu su skaitliumi emigrantų, persimainė ir jų sudėlys: jei pirma keliaudavo tiktai žmonės energiški, išsiplėtoję, ant galo toki, kurie buvo tiek turtingi, kad galėdavo iš pradžių pagyvent ir be darbo, tai dabar važiuoja visi, kam, per šokią ar tokią priežastį, nesiseka tėviškėje, ką spaudžia skolos, kas per savo neapsukrumą, nemokėjimą negal išsisukti iš sunkaus padėjimo ir pasitiki ant savo rankų vieko. Ant galo daug išeina Amerikon pagal kas-žin koki epidemišką-kaimenišką jausmą, kaip į pažadėtą žemę, kur jie tuojaus pralobsią, gersią gerą vyną ir turėsią pietus iš septynių valgių, vietoje dabarnykščios „putros“. Ir štai teisiai ir neteisiamis sirenka pinigų. (Amerikon reikia nemažiau per 140 rbl., Afrikon nemažiau per 225 rublių), reikalingą sumą, už kurią gali pasiekti vietą, ir emigrantas išsirengęs: pameta namiškius, kaip kada ne neatsisveikines su jais, pačią, vaikus, senokus, tankiai aprupintus nuo bado tiktai ant kuotrupiausio laiko, ir iškeliauja, pats nežinodamas kur, bet su tolyma vilčia pralobti.

Bet dabar tokios viltys retai teišsipildo. Visais pulkais vaikščioja emigrantai po Nau-Jorką; juo toliau pasiseka nuvažiuoti nuo jo, juo lengviau gauti darbą, ir tiktai šimtai iš tuksančių gauna darbą, nors sunkiausia, juodžiausia ir pigiausia. Moterims, kurių Amerikoj yra 10—15% iš viso skaitliaus emigrantų, geriau sekasi: jeigu jos da neištekęjusios, tai greitai gauna vyrus tarpu pralobusių emigrantų.

Joki uždraudimai nesumažins emigracijos; jie tiktai labiau nuvargins ir be to nuvargusį kraštą, nes emigrantas turės susirinkti didelę sumą pinigų, ir tokiu būdu paliks savo šeimyną da sunkesniame padėjime. Ar šokios, ar tokios priežastys emigracijos, jos galės buti šiek-tiek prašalintos pakėlimu lietuviškos ukės, kuri dabar yra baisiam nupuolime, o pramonių nėra jokių, nors medegos apdirbimui atsirastų nemažai. Man rodosi, kad didelę naudą ukininkams galėtų atnešti lietuviškas laikraštis. Bet šitas klausymas neatskyriamai surištas su klausymu apie raides; kaip žinoma, lotyniškos raidės uždraustos jau pervirš 25 metai, ir nuo to laiko Gudijoje lietuviškų knygų suvisu nespaudžiama, jei neruosim maldaknygių, spaustų rusiškomis raidėmis knygų negalima rasti nė pas vieną Lietuvį, kurias turėti jie laiko per nusidėjimą, dėlėi to kad lotyniškos raidės, kurias vartoja kunigai savo maldaknygėse, gavo akys fanatiško Lietuvosio vertę ko tik ne dogmato; galima be apsirikimo pasakyti, kad Lietuviai neprims rusiškų raidžių į savąją privatišką (ne urėdišką) spaudą, o, tiesą pasakius, jiems nė reikalo nēr: nėra, gal but Lietuvosio, pas kurį nebutų knygų, spaustų lotyniškomis raidėmis užrubežyje; nežiurint ant aštriausio persekiojimo tokių knygų per paliciją, jos platinasi po Lietuvą čielais tukstančiais (su amžinu parašu: Vilniuje, kaštu ir spaustuvėje Juozapo Zavadzio) ir beveik nuolat, visose knygose, neišskiriant nė kalendorių, patalpinti kuotzagariausi, beprotiški užpuldinėjimai ant Rusijos. Galima kas-žin ką

statyti, kad atmainymas šito uždraudimo turėtų kuogeriansias pasekmes: išsyk atsirastų visa lietuviška literatūra, pritarianti valdžiai, tarpu pačių Lietuvių prasidėtų persekiojimas netikusių tilžiškių ir amerikų raštų, ir laikraštis, apie kurį aš kalbu, labai prasiplatintų, pakeltų, gal but, šiek-tiek lietuvišką ukę ir tikrai visados daugiau, neg rusiškos raidės, padėtų Lietuvos surusiniui.“

Teip pradeda rašyti oficiališkai Rusų laikraščiai apie mūsų padėjimą.

* * *

A. B. P.

Vilnius. Galicijos laikraštis „Nowa Reforma“ patalpino iš Vilniaus korespondenciją vardu „W Litwie jescze Polska nie zginęła,“*) kurioje kalba apie cirkuliarą naujojo Vilniaus generol-gubernatoriaus, patvirtinantį Muravjovo uždraudimą lenkiškos kalbos Lietuvoje. Korespondentas, trumpai kalbant, nurodo ant Kochanovo, negalėjusio išnaikinti Lietuvoje lenkiškos kalbos, ir tikisi kad ir Orzewski'o patvirtinimas paliks tiktai dyka forma. „Lietuvoje kaip iki šiol teip ir toliau lenkiškas gaivalas neišnyksės ir — teip užbaigia korespondentas — „toje prispauštoje, nuvargintoje Lietuvoje“ jescze Polska nie zginęła.“

Apie tos korespondencijos netaktiškumą iš Lenkų pusės mes nekalbėsime, nėra tai jų pa jų dalykas, bet joje mes matome kitą pusę, kuri stačiai jau mus užgauna. Teisybę sako korespondentas, kad Rusai Lietuvą persekioja, skriaudžia, žemina, bet jis teip kalba tikt delto, kad jo akise, kaip ir didžiumos Lenkų, Lietuva — tai ta pati Lenkija ir uždrausti joje lenkiškai kalbėti, tai vis tiek, ką nuskriausti Lietuva. Mes nesakome, kad uždraudimas lenkiškos arba kitos kokios kalbos būtų žmoniškas darbas, bet tikt negalime suprasti, kaip Lenkai gali sakyti, kad uždraudimas lenkiškos kalbos skriaudžia Lietuvą. Jeigu šuo ima nuo katės pelę, tai jug nė katę nepasakytų, kad šuo skriaudžia ne ją, o pelę. Taigi korespondentas, apie Rusų skriaudimus ir pasigailėdamas Lietuvos, pats tiktai parodo Lenkų antilietuviškus geismus, kuriuos mūsų priešai Rusai nori užspausti, ir mes tiktai galime pasakyti, kad žodžiai „w Litwie jescze Polska nie zginęła“ mums ne mielesni už žodžius „obrusienije w Litwie bystrymi szagami podwigajetsia wperiod.“**)

Bajoras.

*) Lietuvoje da Lenkija nepražuvo.

**) aprusinimas Lietuvių greitais žingsniais eina pirmyn.

Smulkmenos.

(Parašė Pranciškus Mažuranič.)

I. Buk' sàvim!

Generolas X. buvo liaudies vaikas, sunus vargdienų tėvų, iš tikrų Chorvatų namų. Buvo vedęs Vokietę, kuri jam užaugino vaikus vokiškai. Kolei buvo sveikas, viskas gerai klojosi. Dagi niekuomet jam nė į galvą neparėjo, kad jo šeimyna nemoka chorvatiškos kalbos. Bet štai nelaimė, generols su sirgo, ir mirtis jau artinosi. Patale gulėdams — visiškai apsilpęs, baisių sopulių kankinamas — ligonis negali nė gyventi, nė numirti. Iš didelių kančių užmiršo svetimas kalbas; tarė tiktai chorvatiškus žodžius. Niekas iš šeimynos negal suprasti; ko jis reikalauja. Vaikai verkia, pati rauda, o pats jis pyksta, kad jo niekas nesupranta, nieks neklauso. Dagi nė jo paskutinio noro nieks išpildyti negali . . .

Merdėdamas šaukia, prašo, liepia . . . bet ką?

Jo paskutines mintis . . . iš šalto . . . sopulių iškraipyto veido . . . argi sunku išpėti? . . . Aš jas perskaičiau . . . ir gerai sau išidėjau!

II. Kankinimai.

Si licet parva componere magnis.
Virgilius Georgica.

Buvau su savo draugu ant medžioklės. Soviau į karvelį . . . pataikiau, bet užmušiau ne visiškai . . . da sparnais plesdeno.

Mano šuo nutvėrė jį dantimis.

— Nusmaugs! — tariau sau.

Bet karvelis da buvo gyvas, kaip šuo jį padėjo man po kojų. Kad daugiau nesikankintų, nusukau jam sprandą ir išidėjau į grepšelį.

Po valandos namol pagrižęs aš išvydau tą karvelį da tebėsant gyvą. Mano draugas, sens medžiotojas, išpešė jam plunksną ir — toks medžiotojų protos — jį perdurė . . . Nemitusiam karveliui atsiėjo mirti tris kartus. Atidaviau jį kepti, bet po valandos įėjusi tarnaitė sako, kad karvelis da tebėsas gyvas. Klausia, ką su juo daryti. Pašautą ir prismaugtą dabar jį gyvą peša! Gailla man paliko: liepia paleisti jį. Ir ar tikėsitė? Dabar šokinėja jis po pirkčią drauge . . . su šunim!

Nelaimingas! Pašautas, su nusuktu sprandų, perdurtas, gyvas peštas ir tebėr da gyvas. Sokinėja su tuo pačiu šunim, kurs jį jau vieną kartą smaugė . . . ir dabar tik laukia, kada jo ponas lieps vėla jį smaugti.

Argi ne vargas tam karveliui?

III. Kregždės.

Pavasari 1883 metų kregždės pagrižusios į C. miestelį, rado savo lizde žvirblį. Tasai nekoku būdu nesidavė iš lizdo išvaryti. Kregždės nulėkė šalin, bet veikia pagrižo jų visas pulkas, ir kiekviena parsinešė snapelį po trupinį molio. Akise daugybės susirinkusių žmonių kregždės užlipino žvirblį jo užimame lizde. Aš pats mačiau tą lizdą. Iš oro pusės matyti tikt žvirblio snapas. Toj kovoje norėjo jis pradurti sieną savo grabo.

. . . Teip daro kregždės Slavinų žemėje; o kagi daro patys Slavina, jeigu jiems kas atima namus?

— Daro tai, ką ir Chorvatai: svetimiems atėjūnams atneša da ir šiaudų kulį, kad tikt viskas gerai jiems vyktų.

IV. Bulgaras.

Per aspera ad astra.

Su Vosylium Minčovu mudu senei pasipažinova. Tas žmogus už vis daugiausiai mylėjo savo tėvynę, ir kada reikėjo už ją pralieti kraujas, jis tą auką nešė drąsiai. Serbijoje jam pažeidė krutinę. Krutinė greit pagijo, bet sopuliai jame pačiam užgyti negalėjo. Sergaliavo, lyso vis daugiau, ant galo turėjo atsigulti ir jau nebesikėlė. Mes ir kiti jo draugai dažnai jį aplankydavome. Daktaras pasakė, kad jis jau nepagysės. O Vosylis to neįautė. Buvo pilnas vilties iki galo savo amžiaus.

Kaip jis karščiavo, kalbėdamas apie savo tėvynę! Kaip tvirtai tikėjo, kad ji atgis! Pasveikęs ketino savę visą pašvęst tėvynei. Kariūmėnš tuo tarpu šjo per Balkanus, Bulgarai griebėsi už ginklo, ir Vosylis norėjo eiti į Balkanus.

— Turiu pasveikti! — kalbėjo jis: nės tėvynė — mano gyvastis!

Ir buvo pasirengęs prie naujų aukų . . . kolei neišpildė . . . paskutinės . . .

Draugai mano! ar esi laimingas ten už žvai gėdžių . . . Čion, tarp mūsų, ant žemės krauju aplietas išaug laisvės medis. Jo paunksnyj dabar ilsis tavo draugai ir taisos prie tolesnio darbo. Bet tu ir džiau giesi? Bulgarija laisva, Bulgarija vienyjasi!

O kagi aš galėsiu tau pasakyti apie savo tėvynę, jei kada nors susitiksiva?

V. Daina.

Arklys manę užgavo, turiu gulėti lovoje. Daug dienų praslinkę kolei pagysiu. Tur but mirsiu iš nuobodumo . . . žiovauju . . . O! kad nors bučiau vedęs . . . ir vėl žiovauju . . .

Tuo tarpu išgirdau iš virtuvės dainą. Klausau. Šeimininko virtuvės buvo šale mano kambarėlio ir aš girdžiu viską, kas ten darosi. Bet tokio balso lyg šiolei nebuvau girdėjęs, tai tur but nauja tarnaitė. Klausau vėl. Tai paprasta žmonių daina, tai daina sloveniška.

Tarnaitė, tur but, nesenei atvykusi iš sodžiaus. Dainuoja teip liudnai, teip graudžiai. Kaip smagu klausyti! Balsas skamba, it sidabras, minkštas kaip pirmas pabučiavymas. Nežinau pats, kodėl man rodosi, kad ta mergaitė graži. Toks balsas gali eiti tik iš karštos širdies; tik gražios lupos tegali teip meiliai dainuoti; tikt nekalta dušia tegali parinkti tokias graudžias dainas. Klausiau kelias dienas. Tas balsas man priminė čiulbėjimą paukštelės.

Tur but, atsimesna mergaitė — man teip rodėsi — savo sodžių, savo motiną.

Kelioms dienoms praslinkus ji nutilo. Ir vieną vakarą girdžiu — tarški kardas, o paskui juokai. Ir išgirdau vėl dainą, bet kokią? apie ką?

— „Du hast Diamanten und Perlen.“

Ir nuo ano laiko aną „Du hast“ girdėjau per istisas dienas. Kartais girdi, dainuoja balsiai, tai vėtyliai, tai greitai, tai išlengvo, tai liudnai, tai vėl linksmai — matomai pagal širdies jausmus, bet nuolat vis tą patį „Du hast“. Išmokino ją turbūt, jos mylimasis — tasai žmogus su kardu.

Tai berašydams iš virtuvės da kartą išgirdau tą man teip išipykusį „Du hast“.

O, kad sveikas bučiau, ilgiau nesitverčiau!

Slavinutė vos dešimts dienų mieste, o jau pamiršo savo graudžias, motinos išmokytas dainas. Prie mylimo užmirš ir motiną ir jos žodžius — ir viską.

— „Mein Liebchen, was willst Du noch mehr,“ girdėti vėl iš virtuvės.

Ne! Nebegaliu ilgiau tverti! Nors ir šlubas, turiu eiti iš namų.

VI. Slavakas.

Vieną kartą generolas, sėdėdamas, už stalo pasakojo sitokią atsitikimą.

Stovėjan su savo kareiviais Vengrijoje. Man Dažnai per tiltą važiuojant tekdavo matyti, kaip nuo sodiečių, nešančių į miestą visokius žemės vaisius pardavinėti, išverždavo juos už pusę pinigų šlubas žydpalaikis — tur but muitinkas.

Vienas, kitas iš sodiečių budavo da ginasi, nenorėdami atiduoti, bet žydas neatėmęs nepaleisdavo. Vieną dieną teko man matyti, kaip tas nuskurėlis smaugte smaugė vieną žmogų, norėdamas nuo jo atimti vaisius, užaugintus kruvinu jo prakaitu. Slavakas nenorėjo savo gėrybės atiduoti, ir jį žydas emė mušti.

Ilgiau jau nebetverdams sušukau.

— Brolau! Ar tau ne gėda, kad žydas tave muša, o tu jam pasiduoji, nors esi už jį stipresnis! Slavakas žvilgterėjęs į mane nusistebėjo. Mat, jam niekad nė į galvą neatėjo, kad ir jis jug gali mušti. Staiga susiprato. Kaip griebis už sprando žyda, kaip trenks į žemę, kaip ims jį kult! Gal, butų jo nė gyvo nepaleidęs, kad aš bučiau nesušukęs: „gana.“

. . . Ar ne keisti žmonės, tie Slavakai! — tarė ant galo generolas.

Na, ar ne keisti?

VII. „Par distance“.

Ar teko tau kada nors negirdint muzikos žiūrėti ant šokių? Sakysime vis-à-vis per langą. Kaip paikai išrodo šokantieji. Kraiposi kaip lėlytės iš medžio padarytos! . . . Teip gi juokingai mums išrodo lupos, jeigu mes tik matome, kaip jos kruta, o balso negirdime. Paikai išrodo mums ir veidas, kada kas juokiasi ir mes nežinome priežasties to juoko. Arba, sakysime, sėdime namie! Ar ne keistai išrodo tuokart juokai, kuriuos girdime ant gatvės. Prieini prie lango. Matai tenai ant gatvės du nebejaunu vyrų, rimtai besišnekančių. Kaip juokingai išrodo visas jų dviejų rimtumas! Vienas nuolat varsto lupas, kaip koks muzikantas prisilaikydamas takto, ir kėtoja rankom. Kits atkreipęs kairią ausį, kad geriau girdėtų, atsidedęs ano klauso. Staiga ima sveikintis. Paduoda vienos kitam ranką, galvom palinguoja, išsišiepia ir apsisukę nueina viens į vieną, kits į kitą pusę. Stačiai sakant, išrodo keista ir juokinga maždaug viskas, ko priežasties mes nežinome.

Daugeliui išrodo juokinga net ir ašaros skriaudžiamų tautų, ypač jeigu ištolo ant jų žiuri.

Prisiartinkite tamistos! Gal, juoktis daugiau nebenorėsite . . .

VIII. Zvirblis.

Pavasari 1875 metų Pragos mieste šaudė iš armotų. Tai rodė, kad ant upės Veluvos jau eina ledas.

Vanduo vis kyla — bus didis tvanas.

Lytyš teip smarkiai duoda į lytlauzas, kad net tiltas dreba. Apie kiekvieną lytlauzą prisirinko tiek daug ledo, kad jis gali ginti patį tiltą nuo naujų lyčių.

Ant tilto telkiasi žmonių daugybė ir stebisi į vandenį. Staiga vienas balsas ima šaukti:

— „Koukej! Koukej! (žiurėk!)“

Žmonės grudžiasi ant tilto. Kas ten pasidarė?

Ant vienos lyties, užsiturėjusios prie lytlauzos tupėjo visas šlapias ir sušalęs zvirblis. Paukštelis išskės sparnus, pašoks aukštyn ir krinta vėl atgal ant ledo — palėkt jau nebegali.

— „Chudaček!“ (bėdžiulėlis!) kalba vieni.

Žvirblio gailisi abiem kalbom to krašto, o Čekų žemėje tai retas daiktas. Tas žvirblelis pajudino visų širdis Kiekviens jo gailisi. Ar išsigelbės, bėdžiulėlis! Ar, Dieve saugok neįpuls į vandenį? Ar kita lytis jo nenuoš?

O, kad kaip nors jį butų galima išgelbėti!

Staiga visi iš baimės net nutirpo. Atsirado išganytojas.

— „Pro pana Boha koukej! — Ist denn der Mensch wahnsinnig!“ — šaukė is visų pusių.

Ir ištikro atsirado išdykėlis, kurs ant mažos eldijos iriasi nuo krašto gelbėt žvirblio. Žmones nuostojo net kvėpavę. Tai vaikėsas neužkliuvęs nė už vienos lyties laimingai prisiryš prie žvirblelio, — ir štai, jį išgelbėjo . . . jau grįžta . . . Jau pagrižo! Jau išsoko ir ant kranto.

Žmones šaukia, ploja rankomis, iš džiaugsmo nežino ką daryti.

— Kokios geros širdys tų žmonių! — tariau sau, žiurėdamas į tuos pilnus džiaugsmo veidus. Ir tame veidrodyje mačiau visą svieta — gražų, platų ir laimingą . . . Ar tai jums išrodo keista . . . Bet tuomet buvau jaunas — visiškai da jaunas . . . beveik vaikas . . .

Būė.

*) Tas žmogus is galvos išėjo.

Dvylos gromatos.

II.

Visokios bylos ir užmanymai atsitinka girdėti Rusijoje apie Lietuvius ir jų reikalus. Kaslink dabartės valdančios partijos, tai su jos programa skaitytojas galėjo pasipažinti per pirmutines mano gromatos, nes „Vilenski Viestnik“ yra išreiškėjas nuomonių valdovų teip vadinamo šiaurvakarinio krašto. Visa rusiškos vyresnybės vidurinė politika išsireiškia trijuose, paremtuose ant karoiviškų durtavų, žodžiuose — молчать, не рассуждать, руки по швамъ — (tylėt, nesamprotaut ir rankas prie šono turėt), o visas jos darbavimas — vilkime rusiško munduro ant Lietuvių nugaros ir palaikyme valdžios galybės Lietuvoje. Dabar visa Lietuva, galima sakyti jau ir apmandiruota, pradėjus nuo sodžiaus dešimtininkų, kurie jau dveji metai kaip gavo žvaigždėtas kepures, o šimet šniuriukus ant pečių su variniais bumbulais, truksta tiktai silkės prie šono.

Ant kožno gyventojto namų ir stulpelių prie kelio riogso tepliotos tobyltėlės su rusišku parašu vardo ir prvardės gyventojto; teplijo tas tobyltėles iš palicijos atsiųsti Rusai, kurie važinėdami po sodžius elgiasi su žmonėmis kaip kokie mongolų laiko baskakai. Atvažiuojes toksai baskakas į sodžių pas dešimtininką reikalauja degtinės, mėsos, kiaušinių, sviesto ir t. t., savo arkliai avižų ir užmokesnio po 20 kapeikų už tobyltėlę; negavęs visoko, pradeda keikt ir mušt moteris. Kaip kur žmoneliai nusigandę — neša ko geresnio turėdami, ir numalšina jo rustumą, bet kitur, kaip girdėt iš kantrybės išėję suskaito šonkaulius tokiam valkatai su vėzdais. Mokintinius žemutinių mokyklų mustravoja kareiviškai; delto kožna mokykla miestyje turi medinius šautuvus ir mustro mokintoją, katraš kas subatą, išveda mokintinius ant rinkos del kareiviškų exercicijų. Pabaigę mustrą, mokintiniai tur dainuoti rusiškas kareiviškas dainas. Tai vis darosi del pakėlimo „rusiškos dvasios“ tarp Lietuvių. Pakelti valdžios galybei, arba, tikriaus sakant, iš baimės paskutiniame laikę vietiniai administratoriai, nuo „pristavų“ pradėjus, emė važinėti su uriadninkais, šimtininkais ir dešimtininkais. Ant kelio, kur važiuoja toksai pristovas, kas viorstas stovi dešimtininkas, paskui jį važiuoja uriadninkas su šimtininku ir joja iš paskos du dešimtininku, idant jo šviesiausiai žmogystai nepadarytų kas kokios blėdies ant kelio. Iš to visi žmonės juokiasi, o atitraukti nuo darbų dešimtininkai, nes dešimtininko tarnysta Lietuvoje eina paeiliui nuo vieno ukininko ant kito, kas metas, nirsta ant administracijos už įvedimą naujos mados. Tur but ir aukštesniejie administratoriai neužilgo gaus per kėdį nuo inirtusių žmonių, kaip jau dažnoj vietoje tapo apibubinti uriadninkai už savo atklakumą. Ant geležinkelijų Lietuvoje visus tarnaujančius ne staciatikius pavaro arba išgrudžia į tolymas Rusijos šalis, nes vyresnybė laike karės su Vokiečiais nori turėti ant visų vietų ištikimus Rusus. Bet, anot priedžio „nebėr“ doros nė už tvoros,“ tarp teip vadinamų ištikimųjų atsiranda gangreit visi vagys, o jeigu tarp jų atsiranda koksai teisus žmogus, tai jį visokiu budu stengiasi iškurstyti laukan, sakydami: „tai kam čia jo reikia — kaip šuo ant šieno guli, nė pats ēda, nė kitam duoda.“ Antrą atsukus, kągi benorėti nuo geležinkelinių tarnų, jeigu pačioj kanceliarijoj general-gubernatoriaus ilgą laiką galėjo vadžioti Kachanovą už nosies kas-žin koks iš Siberijos pabėges valkata ir ant galo išsmuko prisisėmęs pilnas kišenės surinkty ant Muravjov'o paminklo pinigų! Tokiu

budu nuo dabartės valdančios partijos Rusijoje Lietuviams nēr ką laukt gero. Užtaigi tėvynėje prieš sistematišką slėgimą lieka mums sistematišką partizanų kova su pildytojais multifaktoriškų užmanymų, idant jie nė dieną nė naktį neturėtų ramumo. Užrubežyje reikia pakelti lietuvišką klausymą labiaus skaicomuose angliškuose, vokiškuose ir prancuziškuose laikraščiuose: čia reikia aprašyti medegišką ir dorišką Lietuvos nupuolimą per paskutinį amžiaus bertainį į priežastį per gairintojų tamsybės ir plėšikų administratorių, apskelbti visam svetiai visus mūsų uždraudimus ir persekiojimus. Vienok nereikia visų Rusų į vieną maišą kišti, nes progresyviška dalis rusiškos intelligencijos kitaip žiuri ant dvasiško Lietuvių krutėjimo. Štai faktai: kada pirm dešimties metų viename rusiškame laikraštyje kas-žin koks „rusiškas Lietuvis“, kiek matyt iš jo straipsnių, labai prilankus rusiškai vyresnybei, buvo pakėlęs klausymą apie lietuvišką spaudą, parodydamas negeras pasekmes jos uždraudimo daugumas rusiškų laikraščių pritarė jo balsui. Žinoma, prilankus vyresnybei Lietuviai nieko iš to nelaimėjo, nes valdžia ant jų pažiūrėjo kaip ant išrinktos phalangos „lenkiškų“ agitatorių, išreikšdama tokias savo nuomones ketverius metus vėliaus žurnale ministerijos apšvietimo. Nuo to laiko lietuviškų balsų negirdėt rusiškuose laikrščiuose, bet pradeda atsirasi užtarėjų Lietuvių tarp pačių Rusų. Žinoma, vargiai galima laukti kokios pasekmės Lietuvivų iš to jų užtarimo, nes dabar Rusijoj valdo pikta gauja, sostas yr' apsiaustas veidmainių, kaip sako vienas rusiškas rankraštis, katrie tiktai vagia, ēda ir geria, bet nieko gero Rusijos gyventojams nevelyja ir nedaro, neturėdami jokio ryšio su tauta. . . . Ar šėip ar teip, vienok mums reikia varyt savo vagą be abejojimo, kad sulauksime geresnių laikų savo tėvynėi. Kas matė pirmutinius žingsnius kėlimosi iš miego mūsų tautos, prieš „Aušros“ atsiradimą ir dabarnykštį stovį lietuviškų veikalų, nežiurint ant baisių persekiojimų ir spaudimų rusiškos valdžios, tas negali abejoti apie Lietuvos ateitį. Reikalinga yra tiktai, idant judėjimas eitų ant grynai tautiško pamato t. y., ydant akyse intelligencijos užimtų visados pirmutinę vietą, reikalai daugumenės, idant įvyktų tikra vienybė ir brolystė, ir pinigų mašna nesėdėtų krikštasiulyje. Todelgi ištirkime dabarnykštį ekonomišką mūsų buvį, aprašinėdami korespondencijose visus Lietuvos kampelius, vidutiniškai pagal šitokią programą:

- 1) Padalinimas žemės tarp visų luomų žinomose rašytojui vietose (didumas dvarų, ukininkiškių dūbų sodžiuose ir viensėdžiuose ir dalių įnamių).
- 2) Gyvenimas ir ukės vedimas dvaruose (budas žemdarbystės, bernai, jų gyvenimas ir algos).
- 3) Gyvenimas sodžiuose (budas žemdarbystės, šeimyna).
- 4) Ekonmiškas buvis bežemių ir įnamių.
- 5) Gyvenimss miesteliuose.
- 6) Amatai, pramonė ir pirklystė žinomos rašytojui šalies.
- 7) Talkos, jų budas ir prasiplatinimas žinomoj šalije.

Gerai pažinę ekonomišką buvį mūsų tėvynės, gal atrasime tenai paveikslingas vieteles, katra būda gyvenimo galėtų prisitaikinti ir kitos vietos. *Dvylis.*

Iš Prusu Lietuvos.

Prusų karalystės vyriausybė skyrimui skirtojų (Wahlmänner) deputatų į karalystės seimą paskyrė 31. dieną šio Spalių mėnesio, o skyrimui pačių deputatų — 7. dieną Lapkričio. Dabar suekato dirbti visos politiškos partijos. Vasarą, į cięcorę, seimą skiriant, vokiškiejai konservatyvai turėjo gana vargo, kol Lietuvius apgalėjo, ale dabar rodos jiems tiek darbo nerats

padėti, kadangi šitie skyrimai patys savimi palengvina jiems laimėjimą, nėra, kaip žinome, anie skyrimai yra slapti, o šitie atviri. Ale vienok galima patėmyti prie Vokiečių tula, respektą prieš Lietuvius. Aną kartą jie savo pašaukimuose pirm skyrimo nuo Lietuvų visai nē nežleptelėjo, o ši kartą, nors jų laimėjimas beveik užtikrintas, jie savo pašaukime nors paminėjo Lietuvų varda. Girdi, Lietuviai užsimaņę savo ypatingus kandidatus pasistatyti; ale tai nėra reikalinga, kadangi konservatyvams gali tai ne ant gero buti. Pasakyta nedaug, ale vis tik kas tai... Teip yra Tilžės bei Pakalnės valsčiuose. Ragainės bei Pilkalnio valsčiuose Vokiečiams, rodos, nē tiek ceremonijų nereiks daryti, nėra cionai visuisu nėra geresnių vyrų ir per tai nēr kam agituoti; ale užtai Šilokarčiamos bei Klaipėdos valsčiuose Lietuviai, rodos, viena kandidatą tik išskirs. Cionai, mat, vokiški liberalai, kurių kandidatas per vasaros skyrimus pateko į seimą vyriausiai per Lietuvius, dabar pasiulė Lietuviams vienybę, tai yra jie pastatė tiktai vieną kandidatą (šėip kožna partija stato po du kandidatus, nuo kožno valsčiaus po vieną) ir Lietuviams privelyjo tiktai vieną testatyti ir podraug dirbti bei rupintis, kad tuodu kandidatu laimētų. Taigi teip ir sutarė: Lietuvninkai pastatė ukininką p. J. Šmalakį iš Didž. Algaviškių, liberalai p. Fahr'ą iš Klaipėdos ir susitarė išvien dirbti ir skirti. Tokiu abudu kiekvienas skirtojas (Wahlmann), ar jis Lietuvos ar liberalas, vieną savo balsą turēs atiduoti už Lietuvį, o antrąjį — už liberalą. Ale juk kožno skirtojo negalima priversti, už katrą jis tur savo balsą atiduoti, deltoגי reikia tuos žmones pertikrinti. Lietuviai šičion labai dievoti žmonės, pertai jie bijo susiristi su liberalais, kadangi vokiškiejie konservatyvai, kurie iki šiol cion viešpatavo, liberalus jau seniaus apsaukė per bedievius, demokratrus, revoliucionierius ir t. t. Deltoגי Lietuviai tur daug dirbti tik vargas, kad tų darbininkų dar vis permažai tėra: apie Šilokarčiamą, Priekulę bei Klaipėdą žmonės dar labai prasti (yra nemokančių rašyti), tai Tilžiečiai tur labai daug truso. Dabar jie išleido 5000 pašaukimų nuo vardo „Lietuviškios konservatyvų draugystės“. Tasai pašaukimas štai kaip skamba:

„Lietuvninkai Klaipėdos ir Šilokarčiamos valsčių!“

Šitas pašaukimas pasirodys jums labai dyvinas, o kitam rasi ir visai neįsmintingas, ale kada jūs dailiai ir prigulinčiai permastysite mūsų šiandieniską padėjimą, mūsų kampo polityškų partijų, ir mūsų pačių polityšką nesubrendimą, tai kožnas persiliudysite, kad mes vieni vargu ką galėtumėme laimėti, tai yra abu lietuviškų kandidatu išskirti. Nėsa, kad ir Klaipėdos bei Šilokarčiamos daugiausiai Lietuvninkų yra, kurie norėtų, kad lietuviški kandidatai išskiriami taptų, yra ir labai daug dar tokių, kurie dar vis duodasi išsivaduoti aniems seniems klasteriams, tai yra vokiškiems konservatyvams su jų visais papaikusiais ir paikinamais, arba ir samdytais lietuviškojo kraujo pagelbininkais, o yra ir tokių Lietuvninkų, kurie liberalų programui beveik pritaria. Taigi, nesitikėdami šį kartą vieni du kandidatu laimėti, priversti tapmė susivienyti su mūsų polityškais priešininkais t. y. su liberalais. Juk teisybė pasakius, nėra nē vienos tokios partijos, kurioje visiškai viskas niekai butų; ir liberalų partija daugelyje dalykų tur sveikas nuomones, o šiometinis jų kandidatas, ponas Fahr'as iš Klaipėdos, dargi nor rastiškai prizadėti Lietuvninkų reikalus karalystės saime užtarti ir balsuoti drauge su mūsų lietuviškais užtarėjais. Tie ponai norėjo ir šį kartą per pereinčius skyrimus į ciecorystės saimą duotąjį žodį laikyti, prizadėdami mums pagelbėti vieną lietuvišką deputatą Klaipėdos ir Šilokarčiamos valsčiams išskirti. Taigi delto mes ir sutarėme tą jų prisirūlymą priimti, tai yra, mes statome Klaipėdos bei Šilokarčiamos valsčiams tiktai vieną lietuvišką kandidatą, gerai pažystamą, šaunų vyrą ir tvirtą Lietuvninką, ukininką poną Joną Šmalakį iš Didžiųjų Algaviškių.

Rasi kelintasis dyvysis, kodėl mes nesivienyjome su vokiškais konservatyvais. Atsakymas nesunkus: pirmiausiai su jais vienytis suvisu negalėjome, kadangi jie mūsų vienybės neprivalo, nėra mat tokiems aukštiesiems vokiškiems ponams butų buvusi didelė negarbė, su prastais bei menkai sylos teturinciais vienytis, o jug jie ir labai ketina laimėti, kadangi, matote, šie skyrimai yra kitokie: — tie ponai vis tebetur tą nuomonę, kad lietuviški skyrėjai, kaip po senovės, prieš poną landrotą (načelninką) neįsdrįs varda lietuviško ka ndidatoistarti. Antra, mes su jais ir vargu butumėme vienijęsi; nėra tie ponai šiandien labai menkai tebtur tik krojo sonoviškojo konservatyviškumo. To konservatyviškumo pas juos jau bene bus tikt tiek tepasilikę, kad jie tikt savo dvarus po senovei išlaikyti bei biednā žmogeli varginti stengiasi. O šėip kituose dalykuose tiems ponams konservatyvų vardas suvisu nepritinka. Berots, jug jie savę vadina konservatyvais, ale juk vardas nieko neapkeičia: ką mums mačytų, kad mes vilks ęriukais pramintumėme, o ęriu-

kus vilkais, — per tai juk tik nepersimainytų nē viens vilkas į ęriuką. Ką jiems mačya, kad jie „Dievo žodi“, „karalių“, „tėviškę“, „viernybę“ ir tam lygius garbingus žodžius ant liežuvio galo nuolatai nešiojasi, visas kitas partijas per bedievius ir t. t. išsauskdami, ka tai, sakau, jiems mačya, kad jie mūsų lietuviškų kudikius po vokiškas mokyklas su gvoltu begermanyzuodami (bevokietindami) mums nuo širdies nuplėšia ir į neteisiai siekiančius ir socialdemokratrus išaugina, arba agrarijų maistus po Berlyną kelia ir viespaties ciecoriaus polytiškus plianus gašinti nor, ir kas tam lygu? Ką jiems mačya, kad jie, konservatyvais (tai yra išlaikytojais) besivadindami, Lietuvninkus iš šios pasaulės išvaryti nor? Ką tai jiems mačya įtaisyta konservatyvais vadintis, kad jie per toki konservatyvų įtaisyta mokinimo budą mokyklose lietuviškų kudikius nē Dievo baimės bei gražių pasielgimų išmokina, tiktai supaikina bei į jų širdį nepykantą prieš tėvus ir lietuvyystę bei šėtoniską piktenybę išėja ir socialdemokratams kelią praskina? Ką tai jiems mačya žodis konservatyvas, kad jie socialdemokratiją augina? Ne, vokiškiejai konservatyvai šičion Lietuvos krašte visai negal buti. Cion gali buti tiktai lietuviškiejai, o mes iki šiol buvome akli ir to nematėme! Kas kaltas, kad šiandien lietuviškos motinos su savo kudikiiais negal kruvoj į bažnycią eiti ir podraug Viešpatį garbinti! Kas kaltas, kad tulos motinos su savo kudikišiais nē susikalbėti negal? Kas kaltas, kad tulos motinos teip apsvaigintos, jog tokias bjaurybes per ger'laiko? Tai vis vokiškiejai konservatyvai! Argi mes su tokiais konservatyvais galime tolyn iš vieno eiti? Ne, niekad! Teeinie tie ponai, jei jie nor, prie socialdemokratų, kuriems jie rasi ir nenorėdami tarnauja, vienybės įsiekti, o ne prie Lietuvos išlaikytojų! Gana tiems ponams pas mus viespatauti bei mus germanizuoti. Dievui garbė, kad mes syki pabudome ir tikrą konservatyvų draugystę įsteigėme, o su Dievo pagelba tuos ponus syki apveiksime, savo užtarėjus įgydami. Tiktai, vyrai, nesnauskime: kur tikt mes busime, kur tikt su kuom kalbėsime, rupinkimės kožnam išaiskinti, kas tai yra tikras konservatyvas arba išlaikytojas, tada tai visų akys atsidadys, o tada mes busim laimėje.

Todel, vyrai, rupinkitės į skirtojus (Wahlmänner) gerus, viernus ir drąsius vyrus išskirti, kurie nepabugtų landroto savo balsus atiduoti už mūsų lietuvišką kandidatą p. J. Šmalakį iš Didž. Algaviškių bei už liberalų kandidatą poną Fahr'ą iš Klaipėdos.“

Subatoje 21 diena Spalių mėnesio buvo Priekulėje du politišku susirinkimu: 1) vokiškųjų konservatyvų ir 2) lietuviškųjų konservatyvų. Tą susirinkimą buvo sausukę Vokiečiai, ale Lietuviai patyrė tai ir teipgi ant tos pačios dienos paskyrė savo susirinkimą. Vokiečiai pradėjo ant 11 pirm pietų; o kada jie pabaigė, tai Lietuviai pradėjo — ant 1 po pietų. Tokiu budu Lietuviai lyg užbaigė Vokiečių pradėtąjį darbą. Vokiečiai buvo baisiai įnirte ant Lietuvį, ir geresniųjų vyrų suvisu nęjleido į savo susirinkimą. „kad nępakiltų sumisimas“, o kurie buvo įsprudę ir buvo pradėję protestuoti prieš Vokiečių kalbas, tuos išmetė. Vienok jiems tai nieko negelbėjo, nėra išsiskirstė nosis nuleidę, matydami, kad diduma Lietuviams pritarė.

Nuo redakcijos.

Drs. J. Basanavyčius padovanojo „Varpo“ bei „Ukininko“ išleistojiems 470 egzempl. savo išdu išleisto veikal

Etnologiškos smulkmenos.

Dėkavojame už dovanas! „Varpo“ bei „Ukininko“ redakcija.

Konkursas.

Pulkelis tautiečių, pripažindami už svarbų daiktą turėti lietuviškoj kalboj *prieinamai* (kad tiktų, paveizdan, vaikams namieje mokinti) išguldytą vadovėlį *Aritmetikos*, atsisaukia į specialistus šito dalyko: ar neužiimstų vienas-kitas minėtą darbą. Už prigulinčiai parašytą vadovėlį paskirta premija 50 rublių. Mālonu butų, kad rankraštis butų parengtas iki ateisiančiai vasarai.

Konkursas.

Paskirta 100 rublių premijos už parašymą originališkos komedijos ar dramos iš Lietuvų gyvenimo. Paskutinis terminas pristatymo konkursinio darbo į „Varpo“ red. — 1. Sausio 1895 m

Italpa:

Apšvietimo dalykai. Pr. *Aškaitis*. — Lietuvos darbininkės. *Terremont*. — Rusvos dulkės. (Taša). I. V. K. — Nekirstas rėžis. A. B. P. — Gilferding'as ir Lietuvų klausymas. *Joniškis*. — Devintas Rusijos archeology kongresas. P. *Vaidilas*. — Lietuvos istorija. (Taša). Parašė *Lietuvos vaikas*. — Gromatos iš svetur. P. A. — Ką rašo svetimtaučiai apie Lietuvius. A. B. P. — Vilnius. *Bajoras*. — Smulkmenos. Parašė *Franciskus Mažuranič*. — Dvylos gromatos. *Doylis*. — Iš Prūsų Lietuvos.